

Хроніка

ЮВІЛЕЙ Г. І. ПЕТРОВСКОГО

4-го лютого політичні і громадські організації на Радянській Україні святкували 50-ліття з дня народження Г. І. Петровського. Голови Всеукраїнського Центрального Виконавчого Комітету Рад.

Українська преса, як і союзна, присвятили ювілянтові багато статей, в яких зазначають політичну і громадську роль тов. Петров-

ського взагалі і його видатну роль в справі організації і будівництва Радянської України.

В день ювілею на ім'я тов. Петровського надійшла з усієї України від політичних, професійних та громадських організацій сила телеграфних привітань. Такі ж привітання надійшли від урядів союзних республік і союзних організацій.

ПАМ'ЯТНИКИ КУЛЬТУРИ ПІ РЕВОЛЮЦІЇ

* Дослідження стародавніх культур. Кілька років тому на Харківщині, в районі Вовчої виявлено рештки стародавньої так званої Салтівської культури. Знахідками зацікавилися археологи України, а також науково-дослідні установи. Для детального дослідження місця знахідок і відповідних розкопок там, Головна наука відрядила була кілька експедицій під загальним керівництвом археолога В. Бабенка.

Наслідки закінченого минулої осені дослідження досить гарні. Досі вдалося розкопати низку могил в районі села В. Салтова. Ці могили нагадують собою склепи правильної форми. В могилах знайдено до 450 звичайних цінних і цікавих речей. Серед знахідок є речі хатнього вжитку, прикраси то-що. Знайдено різні пояси з бляшок та брязкалець, горщики з цікавим орнаментом, зброю то-що.

Могили зроблено надзвичайно ретельно. Вони йдуть на певній віддалі одна від одної і в певному напрямі. Це дає підстави гадати, що нарід, який залишив ці могили, добре знався на техніці земляних робіт. Загальний стан техніки тогочасного виробництва характеризує також і низка речей, зокрема хатнього вжитку, що з них найцікавіший є посуд та різне знаряддя. Серед речей переважають вироби з металу — заліза, бронзи, олова, цини, срібла й золота. З залізних речей найцікавіша зброя: шаблі, списи, стріли, чингали, бойові сокири. Взагалі всі речі зроблено дуже старанно, вони мають гарну обробку й правильну форму.

Вчені на підставі цих пам'яток вважають, що нарід, який залишив ці могили, жив у VII—IX сторіччя.

В могилах часто трапляються окремі кістки й цілі кістяки похованих свійських тварин — коней, биків, баранів, а також і вироби з їхньої шкіри. Знайдено і арабські монети, що свідчить про торговельні зв'язки людності, що її поховання оце знайдено, з східними народами.

Знайдені пам'ятки докладно вивчається. Наступного літа провадитиметься дальші розкопки.

* Про впорядкування могили Т. Г. Шевченка. Для найкращого впорядкування могили Шевченка — нині Державний Заповідник, засновано „Шевченківський Комітет, до складу якого увійшли представники радянських культурно-освітніх і наукових організацій. При Урнауці НКО відбулося перше засідання цього комітету, на якому Зав. Державним Заповідником т. Калужний зробив докладну доповідь про теперішній стан заповідника.

Доповідач підкреслив, що радянський уряд дає значні кошти на впорядкування могили, так торік асигновано 13.000 крб. на меліоративні роботи та електрифікацію заповідника. Нарізано для заповідника — 10,61 гектора площі і частина цієї площі (3 гект.) засаджена сосною. Багато екскурсантів відвідують могилу Шевченка, так минулого літа в середньому що-місяця відвідало 4—5 тис. чоловіка. Серед екскурсантів не тільки українці, а й інші національності, як от євреї, росіяни, білоруси, молдавани і т. інше. Ці екскурсанти приїзять не тільки з України, але й з інших Республік: БСРР, АМСРР, РСФРР і ЗФСРР і декілька відвідувань з Галичини.

Заповідник провадить культосвітню працю серед екскурсантів, яка ще не досить розвинена. При заповіднику є читальня, де куплено 1.600 книжок. На черзі — організація радіо, музею, хору й групи кобзарів.

Культосвітня праця заповідника не обмежується лише серед екскурсантів, а провадиться і серед населення, так влітку минулого року організовано у сусідньому селі школу для малописьменних, а тепер школу лікнепу, відкрито хату-читальню й організовано, для обслуговування району, 5 пересувних бібліотек.

Комітет ухвалив вжити низку заходів до дальшого впорядкування могили Шевченка.

а саме: звернутися до Упрполітосвіти з проханням влаштувати екскурсбазу: до наук. досл. Шевченківського Інституту — скласти й видати провідника на могилу; до ДВУ і до інших видавництв видати протягом 3-х місяців художні листівки могили Шевченка та листівки на мотиви з життя і творчості його, поширити бібліотеку та меморіальний музей при Держзаповіднику; видати популярну літературу, на що асигновано 25.000 крб. як із творів Шевченка, так і про нього укрмовою, а також іншими мовами, організувати гуртки і постійний аматорський хор, що міг би виступати перед масовими екскурсіями і т. п.

Всі матеріали і річний звіт Комітету про роботу в справі впорядкування Держзаповідника будуть видані окремо брошурою.

На цьому ж засіданні підсумовано наслідки Всеукраїнського конкурсу на пам'ятник Шевченкові. На жаль конкурс, через низку важливих причин, як-то: недостатня популяризація цього конкурсу в пресі, короткий строк і т. п., треба визнати невдалим. Заслужують на увагу лише 3 проекти під девізом: „Могила № 2“, „№ 54“, „Україна“, які ухвалено купити по 300 карб. кожний.

Автори проектів під девізами:

1) „Могила № 2“ — скульптор Кавалеридзе і архітектор Пашенко — Харків.

2) „№ 54“ — Б. Кратко — Київ, Художн. Інститут.

3) „Україна“ — Леонора Блоха — Харків.

Визнано за потрібне оголосити другий конкурс на проект пам'ятника Шевченкові в межах Союзу СРР і за кордоном, розробивши детально умови цього конкурсу.

✱ Порядок обміну культ.-іст. і художніми цінностями. ВУЦВК звернувся до Союзного ЦВК з клопотанням запровадити обмін культурно-історичними і художніми цінностями між Союзними республіками. ЦВК СРСР видав постанову, за якою в разі потреби такого обміну зацікавлена республіка має звертатися безпосередньо до відповідної союзної республіки, що в її розпорядженні є потрібні культурно-історичні і художні цінності.

✱ Про передачу старих афіш укр. театральному музею НКО повідомив всі Окрліти про те, щоб вони передали всі старі афіші до Укр. театрального Музею, при чому і надалі треба що-місяця збирати афіші пересилати до Музею.

Адрес Музею: Київ, Лавра, УАН для Музею.

✱ Поповнення прилуцького музею. На початку 1927 р. в Прилуках організували окружний музей, який на сьогодні вже провів досить поважну роботу. Музей зібрав цікаві колекції з мистецтва, археології, етнографії то-що. Серед коштовностей музею звертає на себе увагу збірка творів мистецтва з колишнього маєтку Галаганів в Сокиринцях. Нині музей готується організувати виставку творчості художників Прилуччини. Багато речей, що стосуються Прилуччини, перебувають в лєнінградському державному

музейному фонді. Тому Наркомос України порушив клопотання передати ці речі прилуцькому музеєві. За останніми відомостями речі для прилуцького музею в Ленінграді вже одібрано, і їх мають привезти на Україну.

✱ Музей єврейської культури (Одеський) звернувся з відозвою до всіх трудящих євреїв збирати пам'ятки єврейської старовини та мистецтва, особливо матеріали з єврейського робітничого руху. У відозві пропонується також організовувати гуртки друзів музею єврейської культури. Завдання цих гуртків — постійне співробітництво з музеєм.

✱ Сумський музей. Музей бере початок з 1918 року, коли місцева наросвіта виділила першу комісію для догляду за збиранням музейних експонатів. В 1919 році денікінці загальмували цю нову справу і аж в 1920 році музей знову став на нормальні рейки і тепер на восьмий рік свого існування являє з себе цінний вклад в українську культуру.

Експонати його численні й поділяються більше як на десять відділів (малярство, різьбярство, порцеляна, художнє шкло, тканини, художні меблі, стародавня зброя, ритовини, фотографії, археологічні та історичні речі, реврух, виробничий відділ (цукроварство) і инш.

Малярство — українське, російське й чужоземне в його кращих представниках; з чужоземних — Рубенс, Ватто, Вандергельст. З різьбярства слід відзначити роботи Трубецького (брондза), Врубеля (кераміка), Торвальдсена (мармур). Великий відділ порцеляни (до 3000 експонатів). Музей має великі колекції межигорського посуду, фабрик Миклашевського, Корельких, Баранівських та инш. Коштовна дуже колекція старого українського шкла. В Шевченківськм відділі скупчені матеріали до перебування поета на Сумщині та чотири офорти його з власноручним підписом.

За сім років свого існування Музей здобув досить широку популярність серед трудящих мас. Його відвідали численні екскурсії й визначна кількість окремих осіб. Звичайно — великий відсоток робітників, селян та учнів. Більша частина відвідувачів, як вивірила анкета, була в Музеї по декілька разів.

Робота музею за звітні сім років його існування полягала головним чином в збиранні, охороні та улаштуванні відповідного матеріалу. Крім того $\frac{3}{4}$ речей (усього понад 10 тисяч експонатів) в основному вивчено й систематизовано. У наступному році Музей має видавати окремі листівки до окремих колекцій, що в підсумку складе матеріал до видання музейного провідника. Переведено облік найцікавіших позамузейних пам'яток культури на Сумщині. Провадив музей й політосвітню роботу через пояснення, бесіди та лекції. Частина Сумських шкіл використала Музей з учебною метою. Нарешті Музей широко практикував систему виставок до

переведення різних кампаній, або з приводу інших подій.

Виставки Сумського Музею влаштовані були за цікавою системою. З великих відзначаємо — виставка історії книжки, друку, до жовтневих свят, шевченківських днів, революційних плакатів, історії Слобожанщини. Крім великих виставок — улаштовувались ще й малі. Новозаведення це дуже корисне, й Музей вмів підібрати теми дуже влучно, як - от : декабристи, паризька комуна, ліві течії в малярстві, до 200 річного ювілею Академії Наук, кольорові офорти, з нагоди смерті Полєнова, Кустодієва, Моне, Шербаківського ; Серов, Нарбут.

НАУКОВА ХРОНИКА

* Робота науково-дослідного інституту ім. Шевченка. З нового року Науково-дослідний Інститут ім. Шевченка розгортає свою роботу. В будинку Південь - Сталі, вул. К. Лібкнехта 31. Інститут буде мати не менш, як 10 — 12 кімнат, серед яких буде ціла низка кабінетів для занять в окремих галузях української літератури, напр., кабінет Жовтневої літератури, кабінет дошевченківської літератури, кабінет дослідження творчості Шевченка, кабінет бібліографії Шевченка. В Інституті будуть скупчені всі рукописні матеріали з історії укр. письменства. В першу чергу до Інституту ухвалено передати рукописні відділи Харківської Центральної Наукової Бібліотеки й Державної бібліотеки ім. Короденка, а також рукописи Потебні.

* Конференція в справі розроблення української термінології органічної хемії. Упрнаука постановила скликати в м. Києві наприкінці лютого ц. р. конференцію для розробки української термінології в галузі органічної хемії.

Склад конференції має бути такий: представники від Упрнауки — хемична номенклатурна комісія Київського Т-ва природознавців, Харківська номенклатурна комісія і деякі товариші персонально.

* Радянська делегація на міжнародній психотехнічній конференції. У Парижі в жовтні м-ці минулого року відбулася четверта міжнародня психотехнічна конференція (перша, на якій були представники Сполучених штатів та СРСР). Від України на цій конференції були: т. т. Мандрика (Наркомосвіта), Сиркін (ВУІП) та д-р Вайнберг, від Москви — т. т. Шпільрейн, Левітов та Гелерштейн. Виступи членів радянської делегації викликали значне зацікавлення з боку делегатів конференції та користувались безперечним успіхом. Його показником є також рецензії в спеціальних наукових журналах.

* Всеукраїнський пантеон учених. Патологічно-анатомічна комісія при УАН розпочала організовувати всеукраїнський пантеон учених у Києві. Для пантеону вже

При музеї з 1924 р. існує екскурсійне бюро, що його роботу провадить завмузеем та діловод.

* „Франц. Революція“ у нац. бібліотечі. 27 січня ц. р. в націон. бібліотечі на рю Рішельє відкрилася вистава революції. До старого будинку привезли з музею 60 прапорів, які служили підчас „свята федерації“. На цих прапорах можна прочитати написи: „Перемогти, або померти“, „Відновлена Франція“, „Батьківщина й свобода“, і т. инш. У вітринах виставлено грав'юри, медалі, афіші, рукописи, друки, що відносяться до революції. Посередині зали стоїть стіл, за яким засідав Комітет громадського порятунку.

одержано мозок Василя Блакитного, незабаром мають одержати мозки відомих патологів — професора Сагредо, Коровіна, Крилова, окуліста Гіршмана, фізика Пільчикова та инш. Товариство полтавських лікарів вирішило негайно передати до пантеону мозок В. Г. Королєнка.

Найближчим завданням патолого-анатомічної комісії є колекціонувати мозки видатних діячів з поля науки, техніки, політики, мистецтва, літератури, а далі — вивчати структуру, найбільше кори, головного мозку, аналогічно роботам проф. О. Фохта в інституті мозку ім. Леніна в Москві.

* Про комісію в справах закордонних наукових командировок. На Колегії НКО затверджено такий склад комісії в справах закордонних наукових командировок при НКО: голова т. Озерський, Заст. Голови — т. Маркітан, члени: т. т. Радченко, Бутвин, академ. Багалій (ВУАН), т. Білик (представ. секції наукових робітників) і представник НКФ

Комісії доручено протягом місяця розробити положення.

* Про Потебню. Група наукових робітників, на чолі з академіками Д. І. Багалієм, В. П. Бузескулом, проф. С. Ю. Семковським і керівниками катедр: літератури, мовознавства й етнографії, першого квітня 1927 року подала Голові Науці доповідну записку про Потебню. Зміст цієї записки, що трактує про вагу цього геніального українського ученого в обсягу філософії мова, теорії слова, відзначає з достатньою повністю і доводливстю і те, що Олександр Опанасович Потебня зробив для українського языка, української культури взагалі. 22.Х Головна наука, розглянувши цю доповідну записку, цілком погодилася з усіма практичними висновками, що витікають з суті доповіді, призначила окрему комісію, під головуванням Д. І. Багалія, для оформування і точнішого визначення загальних практичних заłoжень: утворити окремий кабінет, в інституті Шевченка, куди познositи всі рукописи О. О. Потебні, 2) призначити спеціальну особу для розбору їх і для прилучення молодих учених до цього

цінного джерела, 3) запровадити курс семи-нар поетики Потебні при ХНО, 4) розпочати друкування „Из записок по русской грамматике“ та „Из записок по теории словесности“, 5) в кінці грудня урядити вчорашнє прилюдне засідання, присвячене пам'яті О. О., з рядом доповідів, куди притягти наукові сили дослідницьких катедр, що як-небудь стосуються до наукових висновків Потебні і т. ін.

Б. Лезин

* Бібліотечна конференція. Цими днями в Москві відбулася нарада в справі раціоналізації бібліотечної роботи з участю представників союзних республік.

На порядку денному стояли питання, головним чином, раціоналізації бібтехніки та каталогізації, стандарт картки і т. інше.

В березні м.-ці має відбутися всесоюзна бібліотечна конференція, на якій і будуть вирішені зачеплені питання.

Представники України подадуть свої матеріали.

* Про шкільні бібліотеки. Велику увагу звертає НКО на утворення й видання потрібного для нашої школи підручника і в цій галузі є певні досягнення: школа майже цілком забезпечена новим радянським підручником, який більш менш відповідає педагогічним вимогам.

Не в такому стані справа з книжками так званої робочої бібліотеки учня й учителя, що пояснюється тим, що на цю галузь учбової літератури зверталось дуже мало уваги, НКО гадає, що робочі бібліотеки можуть стати підсобним матеріалом для учнів при розробленню різних тем за нашим програмом, бо книжки таких бібліотек освітлюють окремі питання, невеликі обсягом і через те приступні учням.

Крім того в зв'язку з комплексною системою не всі теми в достатній мірі можна освітлити в підручнику, тим часом, як широко розвинена бібліотека, освітлюючи окремі питання, може вичерпуюче охопити всі теми, зачеплені порадником.

Отже НКО видає обіжника, яким звертає увагу всіх ОКРНО на цю галузь роботи і підкреслює потребу як найскорше забезпечити школи поруч з підручником — робочою бібліотекою.

* Академіка Крилова запрошено на міжнародний математичний конгрес. Академік УАН М. Крилов одержав від організаційного комітету майбутнього міжнародного математичного конгресу (Італія, Болонья), спеціальне запрошення прибути на конгрес і зробити доповідь про свої наукові дослідження.

* Науково-дослідча катедра єврейської культури. При Українській Академії Наук розпочала роботу науково-дослідча катедра єврейської культури. Керівник катедри проф. Ліберман.

* „Археологічна хроніка“. Всеукраїнський археологічний комітет ухвалив видавати журнал „Археологічна хроніка“. В журналі буде відділ, присвячений спеціально українському мистецтву та охороні й реставрації старовинного українського будівництва.

* Педагогічний єврейський журнал. В Харкові найближчим часом почне виходити єврейський педагогічний журнал „Ратнідунг“ („Радянська освіта“) — орган Наркомосу УСРР. Мета цього журналу — посилити методичне керування в роботі єврейських культурно-освітніх установ, допомогти педагогічному й методичному самопідготуванню єврейських учителів та висвітлювати питання практичної роботи вчителів і політосвітпрацівників.

* Увічнення пам'яті українських вчених. Щоб увічнити пам'ять відомих українських вчених і діячів мистецтва, Київський музей українських діячів порушив клопотання перед окремим відзначити меморіальними дошками будинки, де жили й померли відомий композитор Лисенко, професори Антонович, Демущий, Біляшевський і Щербаківський.

* Відгуки на ювілей академіка Багалія. УАН дістала звістки про відгуки на ювілей Багалія за кордоном. Закордонна накова преса зокрема відзначає високу наукову вартість збірника Академії, присвяченого Д. І. Багалієві, й зазначає, що таких капітальних праць, виданих на пошану окремих учених, немає в Західній Європі.

* Імени акад. Багалія. Академік Д. І. Багалій, що 50-ти річчя його наукової діяльності нещодавно відзначалося, народився в Києві, на Спаській вулиці. Зважаючи на це, в Києві порушено клопотання перейменувати Спаську вулицю на Багаліївську.

* Про шанування пам'яті акад. Бехтерева. З нагоди нещодавньої смерті акад. Бехтерева Упрнаука визнала за потрібне відзначити шанування його пам'яті в усіх науково-дослідчих інститутах України спеціальними зібраннями, науковими доповідями і т. п.

Ці засідання та доповіді в першу чергу зробити і по лінії Інституту Педагогіки і по лінії методичних і природничих катедр. Крім того взяти участь в урочистому засіданні науково-дослідчих установ м. Харкова, яке влаштовується НКОЗ та НКО.

ЛІТЕРАТУРНА ХРОНИКА

* Укр. письменники руською мовою. Видавництво „Пролетарій“ випустило низку творів українських письменників в перекладі на руську мову. Нещодавно випущено відомий твір Івана Франка „Ради домашнього очага“ і А. Головка „Бур'ян“.

Державне видавництво України придбало у Винниченка і дало до друку авторизований руський переклад його фантастично-утопічного роману „Сонячна машина“. Роман буде видрукований — тиражем в 10.000 примірників.

* „Універсальна бібліотека“ ДВУ. Держвидав України приступив до видання „Універсальної бібліотеки“. До бібліотеки вийдуть українські переклади творів кращих чужоземних авторів.

* Новий єврейський журнал. Найближчим часом почне виходити в Києві єврейською мовою двохтижневий суспільно-політичний і літературно-мистецький журнал під назвою „Київський Робітник“. До участі в журналі притягнуто місцеві літературні й мистецькі сили.

* Єврейська піонергазета „Зай-Грейт“. З 1 січня почала виходити на Україні єврейська піонерська газета „Зай-Грейт“ — орган ЦБ Комдитруху, ЦК ЛКСМУ та НКО, яка спочатку буде виходити 3 рази на місяць.

Газета освітлюватиме життя піонерів школи, буде допомагати дітям в їх шкільній та гуртковій роботі.

До співробітництва в газеті запрошені євр. письменники, педагоги та робітники комдитруху.

Газета вже стала популярною серед дітей, тираж її біля 10.000.

* Об'єдн. євр. пролет. письменників. Відбулося перше, після Всеукраїнської наради, зібрання єврейських письменників Києва, що належать до ВУСПП. Обрано бюро філії єврейських письменників Київ — ВУСПП'у, виділено редакційну комісію, що виготує до друку літературно-мистецький та критичний альманах. Намічено також влаштувати низку прилюдних доповідей про стан сучасної єврейської літератури.

* Вечір білоруської літератури. У Будин. літ. ім. Блакитного 15 січня відбувся впоряджений спілкою селянських письменників „Плуг“ вечір, присвячений сучасній білоруській літературі.

* Щомісячний додаток. До газети „Народний учитель“ почав виходити з 11 січня щ. р. додаток під назвою „Література й побут“.

* Про призначення пенсії письменниці О. Кобилянській. На засіданні РНК УСРР від 19/1—28 р. по доповіді НКО, відзначаючи 40-річний ювілей літературної діяльності письменниці О. Кобилянської, ухвалено призначити письменниці О. Кобилянській персональну пенсію в розмірі 150 крб.

* На пам'ятник Коцюбинському. На залик центральної комісії в справах увічнення пам'яті Коцюбинського Виницький окривикомом ухвалив асигнувати 5.000 крб. на спорудження пам'ятника письменникові.

* З'їзд пролетарських письменників Вірменії. Наприкінці грудня в Еривані відбувся другий з'їзд пролетарських письменників Вірменії. На з'їзді були делегації від Азербайджанської і Грузинської асоціації пролетарських письменників. З'їзд припав на п'ятирічний ювілей існування асоціації пролетарських письменників Вірменії.

* Карл Сєндборг. 6 січня минуло п'ятдесят років з дня народження відомого американського поета Карла Сєндборга.

Цей день відзначила вся преса, як американська, так і європейська. Окремі зразки його творів в перекладі на українську мову друкувало в журналі „Червоний Шлях“, а також в літературній сторінці американських „Українських Щоденних Вістей“.

* Святкування ювілею М. Горького. Упрнаука на своєму засіданні визнала за необхідне піднести перед Колегією НКО питання про виділення спеціальної комісії для організації святкування ювілею російського письменника М. Горького на Україні з приводу 35-річчя його літературної діяльності.

* Святкування ювілею Л. Толстого. Упрнаука постановила прийняти участь в святкуванні ювілею Л. Толстого, для чого доручено Інституту Педагогіки разом з Інститутом Шевченка та катедрою письменства взяти на себе провідну роль в організації цього ювілею і представити до Упрнауки проект пропозиції та заходів, що їх треба перевести на Україні в зв'язку з цим.

* Іменем Менделєєва - Мойхер-Сфорим названо трудову єврейську школу № 19 у Дніпропетровському.

* Відкриття Некрасовської виставки. У Ленінграді 19 січня в Пушкінському будинку Академії Наук одкрито Некрасовську виставку, де зібрано багато рукописного, книжного та іконографічного матеріалу.

* До сторіччя з дня народження Ібсена. „Спеціальний комітет під головуванням міністра культів та освіти призначив святкування сторіччя дня народження Ібсена на 14—20 березня в Осло й на 22—23 березня в Бергені.

* Смерть Бласко Ібаньєса. 28 січня в Ментоні помер Бласко Ібаньєс. Бласко Ібаньєс, відомий ліво-буржуазний еспанський письменник, народився 1867 р. в Валенсії. 17-тилітнім юнаком він уже брав участь в республіканському русі, за що його 1884 р. вислано з Еспанії.

Ібаньєс увесь час провадив жорстоку боротьбу проти монархічного ладу в Еспанії; за це його 30 разів садовлено до тюрми і кілька разів вислано з Еспанії. В 1925 р. за опублікування гострого памфлету проти еспанського короля Ібаньєс примушений був залишити Еспанію й оселитися в Парижі, де він і далі провадив боротьбу проти короля Альфонса й диктатора Пріми де-Рівера.

* Архів П. Д. Боборикіна. Архів Боборикіна, що зостався після його смерті в Лугано (Швейцарія) продано з аукціону. Архів мав листи Ф. Достоєвського, І. Тургєнева, Л. Толстого, А. Чехова, А. Плещєєва, М. Стасюлевича, Н. Михайловського й інших російських і закордонних письменників. В архіві Боборикіна єсть невидрукований щоденник, що його письменник вів біля 40 років, а також декілька невидрукованих прозових і драматичних речей.

* Експонати на виставку друку в Кельні. На початку травня 28 р. в Кельні відкривається міжнародня виставка друку. Україна бере в ній участь. Зараз НКО розіслав обіжника до всіх бібліотек і музеїв УСРР про те, щоб вони надіслали свої експонати, характеризуючі не тільки сучасний стан української книги і преси, але також і зразки з минулого українського друку за такі періоди 18—20 століття; 1798—1863 р.р., 1863—1905 р.р., 1905—1917 р.р., 1917—1921 р.р.

* Посмертні твори Ф. Сологуба. Під час розбору літературного архіву Ф. Сологуба, крім 2 тис. невиданих поезій, ви-

явлено досі невідому п'єсу „На острие меча“ і повість „Оставшиеся“. П'єса і повість належать до періоду російсько-германської війни.

З участю представників літературного фонду, спілки письменників і Пушкінського дому, відбулася нарада про літературну спадщину письменника. Літературний фонд, згідно з своїм статутом, звернувся до раднаркому з проханням оголосити його спадкоємцем Сологуба. Рукописи передано на збереження до Пушкінського дому, де постановлено утворити відділ Сологуба.

До Пушкінського дому передано книгозбірню Сологуба, що має 2½ тисячі томів.

ОБРАЗОТВОРЧЕ МИСТЕЦТВО

* Всеукраїнська Художня Виставка „10 років Жовтня“ у Києві. 5-го лютого в Києві в приміщенні нового будинку УАН відкрилася Всеукраїнська Художня виставка. Перевезено і розташовано майже всі експонати — на виставці їх біля 4-х тис.

Виставка в Києві триватиме півтора місяця, а далі буде перевезена до Одеси й Дніпропетровського.

* Музей мистецтв при УАН придбав багато нових експонатів, серед них картину видатного італійського художника Маніако та багато французької й англійської порцеляни й бронзи 17—18 сторіччя. Нині музей налагоджує науковий зв'язок з закордонними музеями.

* Виставка українських килимів. 1 лютого при полтавському державному музеї відкривається виставка українських килимів. Виставка триватиме півтора місяці. З своєї великої збірки килимів музей виставляє до 500. Виставка має завдання познакомити суспільство з килимарством України.

* Зацікавлення українським мистецтвом. Бельгійська вчена Сюзанна Лоріо, яка недавно відвідала Київ, надіслала київським вченим і діячам мистецтва повідомлення, що найближчими днями в Брюсселі вийде черговий номер журналу „Нерві“ присвячений українському мистецтву. В цьому журналі будуть вміщені статті низки українських вчених, художників і письменників.

* Збірник про Г. І. Нарбута. Державне Видавництво України вирішило видати великий збірник, присвячений творчості Г. І. Нарбута. Бажаючи як-найповніше освітити весь творчий шлях Нарбута та зібрати по змозі відомості про всі твори Нарбутові, редакція збірника звертається з проханням до всіх установ та приватних осіб, що мають оригінальні роботи Нарбута, подати відомості про їх Українському науково-дослідному інституту книгознавства на ім'я Я. І. Стешенка (Київ, Пушкінська 8, кв. 8).

* Виставка Радянського Мalarства в Атехах. Всесоюзне товариство культурного зв'язку з закордоном організувало в Атехах виставку малюнків радянських художників. Виставку спочатку відкрито 14 січня в помешканні повпредства: вона призначалася для представників преси та фахівців у питаннях мистецтва. Однак, з огляду на інтерес, що його виявляють широкі кола до виставки, передбачається перенести виставку до спеціального помешкання й відкрити її для широкої публіки.

* Конкурс на кращий кіноплакат. ВУФКУ оголосило конкурс на кращий кіноплакат. До журі конкурсу ввійшли представники художнього інституту, асоціації революційних художників України, асоціації художників Червоної України, об'єднання сучасних художників України і робітників Червоно-прапорного заводу.

ТЕАТР І МУЗИКА

* „Березіль“ інтенсивно готує до ставлення п'єси „Народний Малахій“ і „Войчек“. Обидві ставить народний артист Республіки Л. Курбас. „Народний Малахій“ має піти в кінець лютого, а „Войчек“ — на початку березня. До закінчення сезону березильці гадують показати п'ять нових п'єс. Режисер Бортник уже опрацьовує трагедію Шіллера „Змова Фієско в Генуї“, оформлення до неї дає московський художник Шифрин. Режисер Тягно, що поставив „Бронепоезд“, нині працює над інсценізацією романа Вольфа „Я за-

пеклий буржуа“. Тягно поставить також „Отелло“.

* Театр ім. Заньковецької закінчив свій зимовий сезон у Полтаві. Театр там пробув чотири місяці, дав чотири прем'єри („Підземну Галичину“, „Любов Ярову“, „Республіку на колесах“ і „Седі“), а також відновив низку п'єс старих. Театр дав низку вистав спеціально для робітництва (по роб'ютах), для червоноармійців, комсомольців та членів окремих профспілок. З доручення Головополітосвіти, театр поїхав до Балти,

а звідти, через два місяці, — до Артемівського, де пробуде до 1 травня.

* 35 років укр. нар. хору. В травні н. р. мине 35 років з дня організації першого на Україні українського народного хору на селі Охматова, на Уманщині. Хор zorganizував відомий музичний етнограф П. Д. Демущий, який недавно помер. На вшанування пам'яті Демущького, державна капела „Думка“ дала в Києві великий концерт, що в ньому взяла участь і делегація від Охматівського народного хору. Цікаво відзначити, що пісні цього хору свого часу були зафоновані, але царський уряд конфіскував грамофонні платівки з цими піснями й вони тепер являють собою великий раритет.

* Нова музична організація. В Харкові zorganizовано нову музичну організацію, так зване фортеп'янове тріо, що є перше на Україні і складається з видатних артистів - інструменталістів Харкова. До складу тріо увійшли: диригент державної опери А. Рудницький (фортеп'яно), Добржинець (скріпка) і З. Дінов (віолончель). Виступи тріо організує державне концертне бюро в залі бібліотеки ім. Короленка і театрах. Крім прилюдних концертів по центральних театрах, тріо дасть низку концертів і спеціально для робітничої аудиторії по районних клубах. Перший виступ тріо відбудеться в будинкові вечерів 28 січня.

* Музичну виставку відкрито в Києві. Зібрано експонати, що відбивають музичне життя Київщини за десять років Жовтня.

* Запрошення Голинського на гастролі. Артист харківської опери М. Голинський дістав запрошення на гастролі до Ленінградської опери. Він виступить в опері „Аїда“. Свою партію (Радамес) Голинський співатиме українською та італійською мовами. Одночасно Голинський одержав запрошення на гастролі до Бухарестської опери.

* Міжнародне тов-во музики. В Безелі за ініціативою відомого французького музичного діяча Анрі Прюньєр відновлено „Міжнародне Тов-во музики“, засноване ще до війни. Тов-во кожні три роки буде організовувати міжнародні з'їзди музичних діячів і бере на себе посередництво взаємного ознайомлення музикознавців Європи й Америки з їх працями та дослідженнями.

КУЛЬТУРНЕ Й МИСТЕЦЬКЕ ЖИТТЯ КИЇВА

Кінець 1927 р. безперечно заповнився увагою культурного Києва коло відкриття Дома Учених, що відбулося 24 грудня 1927 р.

Ще до відкриття 11 грудня в цьому приміщенні Київська Секція Наукових Робітників урочисто опрацювала 50-річний ювілей наукової діяльності першого Голови Ц. Б. С. Н. Р., акад. Д. Ів. Багалія. На цей ювілей сам ювіляр прибув до Києва з Харкова.

Дім Учених з перших моментів поточного року почав розвивати Культроботу. Місцеві газети заповнено інформаціями за таку роботу. Що-суботи відбувається стильний концерт. Вже був концерт Гайдна й Моцарта за участю заслуженого професора Республіки Беклемішева та інших професорів Музтехнікума (Консерваторії). В кінці січня відбувся концерт музичної творчості Західної України з вступним словом про новішу літературу та музичну творчість.

З лекцій, прочитаних за цей короткий час в Домі Учених, особливо визначалися акад. Воблого: „Україна, як господарча одиниця“, та проф. Гермайзе: „Основні погляди на козацьку (Хмельниччину) революцію в сучасній історіографії“. Пройшли вони при переповненій залі. Надалі війшли в календар такі теми: 1) характерні процеси в світовому капіталістичному господарстві, 2) сучасні погляди на будову атома, 3) творчість Толстого (з циклу ознайомлення з російськими письменниками), 4) наука й оборона країни (на день Черв. Арм.). 5) а) індустріалізація та б) політика партії на селі (з XV з'їзду ВКП). В лекційній комісії навіть виникають думки складати цикли лекцій та підбирати лектуру для недільного робітничого університету.

Отже з усього видно, що хоч і довго він формувався, але надалі всі ознаки свідчать за те, що Київський Дім Учених має всі дані стати значним культурним чинником для Києва.

Музично-театральне життя пливе нормальним шляхом.

Оперові співаки потрохи пристосувалися до обставин. Клуби тепер інтенсивніше в Києві ведуть культроботу, частіше ставлять художні вечори, а звідси встав попит на оперового співака.

Заслугує на увагу в ділянці музичної культури ще організація при ОРПС робітничої консерваторії. Може жоден з видів сучасного мистецтва не стоїть так відокремлено від пролетаріату, як музика.

Тепер робітничі товари зацікавилися музикою, воно відвідує оперу в великій кількості, на що свідком є значне число абонентів. Одвідуючи оперу, робітники зацікавилися цим мистецтвом і під тиском робітничої молоді ОРПС почала організувати робітничу консерваторію. В завдання консерваторії ставиться ознайомити учнів з теорією й практикою музики, як мистецтва, звернувши особливу увагу на вивчення української музики. Головна увага має полягати на викладанні тих дисциплін, що сприяють розвитку в учнів загального музичного світогляду.

Вже організовано й приймальну комісію, яка почала працювати. Переводиться випробовування голосів і взагалі музичних здібностей, а також і з музичним розвитком. Отже це показує, що організатори ставляться до справи досить серйозно й уважно, а це вже є запорука, що нова організація принесе робітництву користь в такій ділянці, до якої воно не мало доступу в старі часи. *Л. Гайка*

УКРАЇНІКА

Питання української літератури та мистецтва викликають, чим далі, більше зацікавлення за кордоном.

Французькі газети вміщують кореспонденції та замітки про українське літературне та театральне життя, в якому їх, очевидно не погано поінформовано. Так, наприклад, маємо в одному з останніх чисел „Comœdia“ (театральна газета) відомості про головні українські театри (Березіль, Державний

Український театр в Харкові, театр ім. Франка) з зазначенням нових постанов.

Рівночасно маємо відомості про український театральний музей та замітку про журнал „Нове Мистецтво“. Газета „Nouvelles Littéraires“ подає відомості про головні українські літературні угруповання, як „Плуг“, „Молодняк“, „ВУСПП“ та інші, про українські журнали та „Літературну газету“, яку називає „Українськими Nouvelles Littéraires“.

С. К—ц.

Бібліографія

Григорій Косяченко. Віхоли. Поезії. „Маса“, Київ 1927. Стор. 64. Ціна 75 коп.
Григорій Косяченко. Залізна кров. Збірка друга. ВУСПП. 1927. Стор. 36.
Ціна 45 коп.

Автор зазнав довгої й трудної літературної еволюції, раніш ніж опублікував „Віхоли“, — першу й поки-що єдину книгу віршів („Залізна кров“ — це зовсім не „Збірка друга“, як чудно зазначено на заголовному аркуші та в редакційній передмові, а скорочений передрук збірки „Віхоли“ плюс чотири нові поезії). Г. Косяченкові довелося чимало боротися із стилістичним впливом В. Сосюрового неоромантизму, що навіть накликав на нього численні догани що-до „занепадництва“. Це обвинувачення мало деяку рацію, і твердження ВУСППівської редакції (в передмові до „Залізної крові“), ніби „в мініорі у Косяченка основний тон дає почуття фізичної втоми“, — здається нам не досить обґрунтованим. Коли-б це було так, то звідкіля в поета часті рецидиви суто-символических настроїв? Відкіля, наприклад, от такі строфи, що межують з А. Блоковим містицизмом:

У кімнаті так сонно і мертво.
Хтось постукав до мене в вікно.
Тільки чую, вигукує: — „Жертво!
дні чекають на тебе давно“!..
Я стою. Хто такий — не питаю.
Зупинилося серце на мить.
Гасне світ. І нікого немає,
тільки дощ за дверима шумить.

Таким тематичним мотивам відповідає безліч суто-символических образів:

А вітер струни тишини торка
своїми ніжними, як сон, руками,
або:

Тільки сон і холодний туман
кута постать чиюсь в даліні,

або-ж:

Хтось, здається, збирає руками
золоту над рікою блакить.

Ні, не замовчувати треба символічну фразеологію й неоромантичну тематику, а перемогти їх! Саме до цього прагне автор, і тепер уже цілком ясно, що романтичний песимізм, яким він часами кокетував, що от такі рядки:

Ну, нехай я в-останнє живу,
життя топче мене, як дитину.

Заливаю вином я жагу,
щоб писати поезій не кинуть,

— це зовсім не ідеологічне занепадництво, а просто недоречне „явище романтичного стилю“, наслідок літературної нестигlosti. В цей час поет уже не потребує такого суто-фразеологічного запозичення: він спромігся наблизитись до монументального стилю. В. Елланової громадської лірики, зберігаючи водночас свій характерний нахил до стислої конкретної вислову („Небо сонцем висить наді мною“) і лапідарної синтакси. Досить порівняти хоча-б такі дві строфи, дуже характерні для авторового поетичного минулого та сучасного:

І бреду непритомний... куди?
Хтось ударив у серце багнетом.
Ах, навіщо його я збудив, —
Хто велів мені бути поетом?

Надходить день. Спокійний рух.
І на стіні — зелений коник.

Вантажить працю битий брук,
у шумі шум—і плаче й дзвонить,

— досить порівняти ці дві строфи, щоб переконатись у великій і плодотворчій роботі Г. Косяченка над своїм „ліричним я“.

Звичайна річ, таке самоперетворення не діється за одну ніч або за один рік, і деякі прикмети символізму ще застаються; „ранок в синій блузі“ це — таке саме уособлення (персоніфікація), як усякий інший символічний ранок, і здається, що Г. Косяченкова пристрасть до абстрактних порівнянь („Цвітуть сади, як той вечірній сум“, „До Дністра сині падають тіні, Ніби радість забута моя“ і т. інш.) ще не скоро зникне. Особливо трудно буде авторові звільнитись від манери повторювати окремі рядки та строфи по декілька разів. Це шкодить йому значно більш, ніж можна гадати. Читаючи ліричну поему „Жовтень“, часто-густо зазначаєте: „Та це вже було“, і таким чином ніяке художнє враження неможливе.

З другого боку, символічна дресура, яку засвоїв і переміг поет, дала йому чимало цінного: вона навчила його взірцевого звукопису (наприклад: „Синій вітер осінній і сонний Так ніколи не плавав на ниві“, або-ж: „І буде стукать мідний крок, Коли гукне гудок заводу“), а також уміння володіти павзником, — уміння надзвичайно рідкого в сучасній українській поезії (маємо на увазі саме суто-ліричний павзник, а не народні пісенні метри або різні види вер-лібру):

Чорний мур і залізна брама.
Весь у диму завод.
Оспівали тебе не дарма,
мій двадцятий, червоний год.

Так, озброєний технічною виучкою, автор підходить до проблеми громадської і соціальної лірики. Сподіватимемось самобутнього вирішення цієї проблеми від його другої — на цей раз справді другої — книги поезій.

В. Д.

Валеріян Поліщук. Металевий тембр. Поезії індустріальної доби. Харків 1927.

Валеріян Поліщук. Геніяльні кристали. Поезії. „Маса“ 1927.

В. Поліщук, лідер і водночас ледве чи не єдиний вартий уваги представник українського імажинізму, видав в останньому році дві книги лірики. Перша з них, що її присвячено майже виключно „індустріальній“ тематиці, показує, що навіть видатний поет може зазнати великої шкоди від власних недодуманих та догматичних теорій, якщо він спробує перевести їх до дійсності. Поетична сила В. Поліщука — як і більшості імажиністів взагалі — полягає в умінні змальовувати та образно відтворити конкретні матеріальні речі; літературний хист його не належить ані до суто-ліричного жанру (цеб-то до емоційної та рефлексивної поезії), ані до жанру епічного — як сам він довів своїми незадоволеними з композиційного боку „поемами“, насамперед „Леніним“ — ані до драматичного, але до жанру дескриптивного (описового). Саме через це, індустріальні мотиви незмінно позбавлені у В. Поліщука усякої динаміки, а разом з цим — усякого соціального сенсу: динамо, пароплави, паротяги й авто можуть скільки вгодно рушатись та крутитись в його поезіях, — вони залишаються мертвими шматками матерії, статичним аксесуаром, а не фактором виробництва, бо в В. Поліщуківій ліриці немає дії, а є тільки калейдоскопічна зміна змальованих речей та картин. Образне мислення — найсильніша зброя поета — зраджує його, якщо трапляється описувати засоби виробництва, бо виробництво — активний процес, і поза цим процесом машина загублює свою об'єктивну рацію й перетворюється в невідкладисту металеву іграшку, а для поетичного відтворення самого процесу В. Поліщуківі не вистає драматизму. Отже замість „індустріальної поезії“ (хоча б такої, як у А. Гастева або в Н. Асеева) у В. Поліщука виходить алегорична гра в персоніфікацію (алюміній „обнімається з міддю в творчій екстазі вогню“) або-ж штучна стилізація природних явищ під зовнішню видимість машини:

Далі — он хмари завод збудували
Для виробу велетнів кораблів.
З кранами і риштуванням холодним
Верфі хмарні стоять.

(цей цикл поезій названо „Гігантська індустрія“, — чи не правильніше було б сказати „Ілюзійна індустрія“?): часто-густо поет вживає неадаптих та невартих його хисту „бальмонтизмів“, цеб-то сполучення абстрактно-прозаїчних та традиційно-„ліричних“ висловів, наприклад:

Математика з красою обнялась,
Кружева залізним хором підвелись,

І ростком зійшла прийдешня краса
Чорнокриця т'аж під самі небеса („Вежа Ейфеля“).

Є в „Металевім тембрі“ чудові образи (наприклад „Органи філармонії“), але вони жодного відношення до індустрії не мають і трапились тут випадково:

Мелодія, мов дівчина, прийшла
З квітками тихими й тугими під россою,
Заглянула до комахок
Між свіжих пелюстків
В той час, коли горить, палає ранок.

Цілком інше враження робить друга збірка („Геніяльні кристали“), де поет безборонно віддався пасивно-deskриптивній тенденції свого творчого хисту. Це, безумовно, шедевр українського імажинізму й найкраще з усього, що утворив до цього часу автор. Тут він остаточно перемагає впливи поетів-верлібристів внутрішню чужих йому (Уітмена та Вергарна) і сміливо переходить від безладного нанизання окремих образів на сюжетову нитку до „конструктивного“ образу, який обумовлює цілковиту структуру всієї поезії. Цю поетику „єдиного образу“ найяскравіш виявлено в коротких поезіях описового змісту, що фактично значать відмовлення В. Поліщука від надуманого „космізму“ та „динамізму“ і усвідомлення суто-deskриптивних художніх можливостей власної лірики. Ось зразок цього жанру, — зразок близький, на нашу думку, до досконалости:

ПІНА

Запінені вали метушаться і підбігають
До чола спітнілих скель.
Піна на вітрі, мов цікава біла гуска,
Витягає довгу шию з зеленої хвилі уверх —
Хоче заглянути на скелю;
Потім, побачивши — враз
Здіймається з криком на крила,
І з широким розмахом білого галасу —
Перелітає...

Отакі „моно-ейконічні“ („єдино-образні“) В. Поліщуківі поезії часто наближаються, що до стилістики, добірності та послідовної пасивності внутрішньої форми, — до японських „танок“ (говоримо тут за „пасивність“ Поліщуківих образів, бо вони не примушують читача до самостійного образного мислення, не надихають йому щось невисловлене в самому тексті — як образи символічні — а подають йому певну конкретну картину в готовому вигляді):

МАЗОК

На синім морі легка піна хвиль, —
Мов білі гуси по широчині розплилися;
Хитаються собі та запливають аж за обрій.

Звичайно, не всі образи, що на них такий багатий В. Поліщук, можна визнати за повноцінні з художнього боку (досить вказати, що сонце в нього „засмаглими ричить устами“). Проте, чи є взагалі такі стилістичні прогріхи та чудернацтва, що їх не компенсували б у повній мірі хоча б такі — справжньо-класичні що до сили й цільності — чотири рядки:

Прозора райдуга по гребінях стриба,
Немов прив'язана до огера раба
Красою осіяною волочиться по кручах,
І рок її несе сліпий та неминучий.

За одне це порівняння — варте навіть Стефана Георге або французьких „парнасів“ — можна простити авторові всю його „теорію хвиляд“.

Гадаємо, що більшості критиків ці несподівані суто-deskриптивні тенденції в В. Поліщуківій ліриці здаватимуться якимсь випадковим відхилом від авторової власної ідеології та поетики. Але, на нашу думку, це навпаки органічні наслідки імажинізму й природня мета авторового поетичного розвитку. Саме до цієї мети В. Поліщук прямував і раніш, хоч фатально плутався в неоргоглядній пуші власних теоретичних конструкцій: „космізму“, „динамізму“, „верлібризму“ то-що. Ось чому він завжди був талановитим поетом, але справжнього літературного смаку здобув тільки тепер, в „Геніяльних кристалах“.

В. Державин

Г. Брасюк. В потоках. Видавництво письменників „Маса“. Київ 1927. Стор. 215 і п. 15. Ц. 1 карб. 25 коп.

Перед нами нова книжечка з белетристики „В потоках“, що вийшла у видавництві письменників „Маса“. Видавництво уже зарекомендувало себе тим, що переважно видає книжки літературної молоді. За двадцять сьомий рік їх вийшло щось із десятків. Видає воно книжки авторів різних літературних угруповань і різної художньої вартості. Від більш дозрілих, скільки можна взагалі говорити про дозрілість іще не зовсім сформованих авторів, до пробних вправ з літератури тих, що про них говориться — подають надії. Видавництво тут очевидно йде за правилом — не треба написаного затримувати у шухляді, нехай скорше виходить у люди. Звичайно заперечувати проти цього правила не доводиться — нехай справді не залежується матеріал. Та цілковите потурання молодим авторам має і свої негативні сторони. Воно зменшує критичне ставлення їх самих до своєї творчості, а це понижує художню цінність літератури, затримує зріст самих авторів. Отже в інтересах нормального розвитку літератури від письменницького видавництва слід сподіватися на застережливіший підхід до нових видань. Треба видавати з належною добірністю.

„В потоках“ Г. Брасюка є однією з тих книжок, де якраз автор не завжди пам'ятав про потребу критичного ставлення до своєї творчості, уважного й серйозного поводження з художнім словом. Говоримо це тому, що при більш критичному підході автор уникнув би, можна сподіватися, тих хиб і недоречностей, що зустрічаються в його книжці.

Книжка „В потоках“ містить 4 оповідання і 2 повісті, з них одна „Безпутні“ про безпритульних. Візьмімо оповідання „Темна ніч“, що нею починається збірка. Бандит уночі закрадається на квартиру лікаря й потрапляє на ліжко красуні доньки, Али, затикає їй рота і хоче згвалтувати. Прокладається батько на шум і врятовує доньку. Бандит зникає. За якийсь день потому красуня Ала була в місті і верталась додому. Її зустрічає бандит, представляється. Ала його пізнає, але поводиться із ним як добра знайома. Другого дня виходить уже на побачення з ним. Трошки суперечок, розмова. Бандит хоче її взяти, вона не дається, той загрожує револьвером. Розходяться до другого дня, коли красуня Ала знову виходить на побачення і каже, що полюбила його. Він знову хоче її взяти, а коли вона пручається, бандит застрелює її, а потім згвалтовує і віддається міліції.

Оповідання як бачимо з трагічним змістом. Воно трошки нагадує сюжетом писання з давно-минулих часів романтичної літератури, коли автори полюбили писати про все, що влізе в голову, аби тільки приголомшити читача різними жахливими пригодами, зустрічами й вчинками. Зрозуміло, що ми відійшли від цього жанру на чимало років. Колись наївний читач міг захоплюватися „романами жаху“ й довірявся авторській вигадливості, бо тогочасний читач вірив в існування всяких потойбічних сил. Ми вже виросли із цього дитячого, так би сказати, віку. І тому коли нам „преподносять“ блюдо, виготовлене з тухлої страви, ми можемо поставитись до нього що найменше з іронією. От ви, мовляв, лякаєте нас, усіма жахами, а ми собі байдуже, бо знаємо, що це авторова вигадка, нічим не умотивована, психологічно не виправдана. Справді, хіба ж такі нормальна людина, а вона така є по оповіданню, лікарська донька, красуня Ала піде ні з того, ні з сього на побачення через два дні до того бандита, що затуляв їй рота і хотів згвалтувати. В романах „жаху“ там хоч „герої“ були не аби-які, а тут і герої той лишенько ж мого! Тільки й слави, що спромігся обікрати Шкіртрест, а красуня-панночка ні з того ні з цього бух: — люблю, люблю. Мій хороший, мужній.

Якщо автор писав цю річ під впливом старих романів „жаху“, то треба йому позбутися як найскорше цього впливу. Коли ж писав просто не маючи іншого сюжету, не знаючи про що писати, то треба порадити не поспішати, не хапатися, а спочатку вивчати життя.

Я довше спинився на цьому оповіданні тому, що автор „В потоках“ має взагалі ухил у своїй творчості в бік стародавньої романтичної школи, що аж ніяк не пасує до нашого віку, з його точними науками, матеріалістичним світоглядом і реальними фактами. Автор хоче вразити читача несподіваною ситуацією, аж ніяк не передбаченими й не умотивованими вчинками, а від цього виходить якісь анекдот.

Візьмімо іще оповідання „Помилковий поїзд“. Молода людина, Юрко на ймення, має командировку до сільсько-господарського інституту. Треба їхати, значить, до великого міста. А як грошей немає, то залазить у товарний вагон, у якому возять скотину. Коли виліз із вагону, то виявилось, що проїхав потрібну станцію й очинився десь на півночі у Великої Росії. Вертати було назад ні з чим. Тому оселився у новому місті. Хоч грошей на поворот до міста свого попереднього призначення він так і не міг дістати, проте його охоче послали вчитися в педагогічний інститут і дали навіть стипендію. А тут уже буди студентом „укохав“ в себе студентку Нату й прижив з нею дитину, хоч сам цього й не дуже вже хотів. Отже виходить, коли б не заїхав у чуже місто та не дали б йому там стипендії, — то не знав би й кохального лиха.

На таких випадкових епізодах, дуже слабо зв'язаних між собою, побудовано повість „В потоках“, що забирає більше половини цієї книжечки. Сюжет її такий. Художник і ідеаліст, навіть революціонер (за автором), що щиро приймає більшовицьку рево-

люцію, Сергій — їде на село вчителювати. Там жахається байдужности, дикунства й темноти. Але з ентузіазмом починає працювати в школі, в театральних гуртках. Йому щастить зацікавити хоч трошки село, розвіяти недовіря й байдужість до культурної роботи. Тут він закохується в учительні Олі і звідси починається довга історія усяких пригод. Військовий комісар, що теж закохався в Олю, робить наклепи на вчителя. Кінець кінцем Сергій тікає із села, переховується від Чека. Але скрізь його врятовують жінки, які з першої ж зустрічі закохуються в нім і віддаються по черзі одна за другою. Спочатку лікарка в одному селі, до якого він прийшов без документів, тікаючи від чека. Потім якась красуня у місті, інженерова дружина, далі ще одна красуня, дружина міського парикмахера. Разом з тим цей герой про всі свої зустрічі з жінками сповіщає „свою“ Олю і пише, що він все таки любить її найбільше.

Ця повість могла б бути цікавою для читача. На початку автор змалював село часів військового комунізму і місцями влучно, на тлі села й сільської роботи можна було б розгорнути далі сюжет. Проте автор збочив. Він повів читача по різних селах і містах, лише для того, щоб стрітись там з тою чи іншою жінкою і показати кохальні перемоги героя повісті Сергія.

Тому повість вийшла розтягнена, перевантажена різними другорядними і зовсім зайвими місцями, аж ніяк не звязаними із сюжетом. Їхнє значіння полягає лише в трюму, що стомлюють читача. Звичайно, коли б автор поставився більш критично, він значно скоротив би повість. Зробив би її більш суцільною.

Від того вона тільки виграла б. І знов же характеристика дійових осіб, особливо героя повісті Сергія, часто не в'яжеться з їхніми вчинками й перемогами.

Сергій, як знаємо, увесь час голодує, поневіряється, він бігає з одного місця на друге, як застуканий зайць, він часами зовсім безсилий і разом з тим у жінок з першого разу дістає перемоги, і жінки то все красуні, що нагадують собою красуню з оповідання „Темної ночі“. Звичайно, ми не заперчуємо того, що „герой“ такі бувають „прийшов, побачив і переміг“. Що правда, вони дуже рідко родяться. Потім їхні перемоги випливають з усієї ситуації подій, вони доводять, переконують, а в „Потоках“ цього нічого немає.

Або от епізод. Сергій, майже революціонер, що говорить про майбутню культуру, про соціалізм і розкріпачення жінки, цей Сергій, швидко по приїзді в село побачив вечером, що у вікні його знайомої вчительки Олі замиготіла тінь другої постати. Тоді лізе на ялинку проти вікна і кілька годин придивляється, що робиться в кімнаті Олі. Отож виходить Сергій або революціонер, нова людина і тоді зрозуміло на ялинці не буде висихувати цілий вечір, або він рідня Передоновим і тоді немає чого розводитися про його революційність.

Гарним оповіданням з книжки є „Безпутні“, оповідання про безпритульних. Досить живо розповіджено історію, як через сімейні злидні діти відриваються від сем'ї, тиняються по вулицях, як проводять час десь на смітниках. Вімо передано далі й життя цих „безпутних“ по дитячих установах, історію соціального видужання одних і дальшого розкладу інших.

Це оповідання свідчить, що коли автор не гониться за дешевими ефектами, не вищує надто романтичних або сповнених жаху вчинків, коли пише про те, що краще знає, тоді його творчість безперечно виграє.

Не можна ще не спинитися на мові автора.

Коли автор передає дію своїх персонажів, або описує їхні вчинки, розмови, тоді все їде гаразд. Але він зривається, коли малює їх психичний стан або пробує споріднити психіку з настроєм у природі. Невиразні виходять епігеті, що їх часто вживає, вони не відповідають стану тих речей, про які їде мова. „Натовп поїздів зовсім не запримитив, як в один з товарних вагонів зайцем шугнув Юрко (стр. 45).“

Чому натовп поїздів мав запримитити?

„Ревом протесту зустрів натовп вокзалу, його штовхали, забивали під стіну (ст. 54)“. А по суті ніхто не протестував і герой ішов собі вокзалом як і всі пасажирі.

„Голова йому була гордовито піднесена, а в очах світилась певність естетичного смаку (стор. 102). Що це за „певність“ естетичного смаку та ще у селянина на базарі з клунком борошна в руках?

... „Сергій ліг, щоб утікти від себе“ (103). Як це можна утікти від себе лежачи?

... „Тієї ночі в Сергія чорною трояндою розцвітала зненависть до мертвої інтелігенції“.

... „Проходили в темряві згуслими осінніми полями, а перед очима вживався пожежний ореол майбутньої культури“ (110). Що це за пожежний ореол?

„Другий вчитель розповідав Сергієві про свою роботу на селі, а в Сергія, „памо-рочилась голова від цього безоглядного коловороту“. Знов же „повідь заходила коловоротом“, хоч на цей раз мова їде про те, як люди виходять з театру. А „далі відчув таку повідь утіхи“ (119), а ще „бризнула повідь співу“ (127). Усе повіді та повіді, хоча „повідь“ ніяк тут не підходить.

Або

... „За вікном снував вечір глибоку синю тугу. На дві її іскрилися зорі, сплітались ефірно-мелодійні згуки жури“. (113).

Вчитаймося у цей образ. Виходить була синя туга, а на дні її іще плелася туга. Значить туга у тузі, чи ж це не нісенітниця.

Таких невдалих виразів можна було б написати іще дуже багато. Та вже годі.

Ми більше спинилися так би сказати на огріхах книжки і менше на позитивній її стороні, щоб викликати в автора більш критичне ставлення до своїх творів, щоб повернути його на уважлишу їх обробку, як з боку композиційного, так і з боку мовного, бо в автора хист безперечно є. Треба тільки не спішити, а йти за прикладами добрих майстрів белетристики старшої генерації.

К. Г.

І. Микитенко. І д у. П'єса на 4 дії (картин). „Маса“. Київ 1927. Стр. 114. Ціна 70 коп.

Хоч сам автор, здається, писав п'єсу, маючи на оці сценічне виконання (як показує, між иншим, ремарка на ст. 102 про модель трактора), — однак, на ділі, вийшла п'єса для читання, а не для театру. Не казати вже про великий розмір твору — при надзвичайно повільному й нетеатральному темпі дії, — сам сюжет п'єси не можна визнати за драматичний. Психологічна трагедія агронома Кручі, що вагається, як „м'якотільний інтелігент“, між двома ворожими таборами, — сільсько-господарською комуною і „артіллєю“ куркулів, не об'єднує собою окремих епізодів і ситуацій в драматичну цілість, бо сама вона показана в занадто загальних і схематичних рисах (ми так і не дізнаємося, напр., в чім була зрада агронома супроти комунарів). Та й взагалі композиційна сторона твору (одинок, з якою серйозно треба числитися, розв'язуючи питання про „сценічність“ п'єси) розмірно мало притягала до себе увагу автора; в противному разі згубне непорозуміння з запрошенням Кручі на комунарське „свято врожаю“ (непорозуміння, надзвичайно-важливе для драматичної композиції цілої п'єси), не було б змальоване в блідих і мало виразних тонах (ст. 95, 98 — 99). Автор, здається, більше цікавила тематика і стиль п'єси, принаймні саме в цих напрямках він досяг серйозних успіхів. Певна річ, п'єса не стала від того більш сценічною, але, в наш час писаного й друкованого слова, вже зайво доводити, що не кожна п'єса писана для театру, що літературні й театральні стійності твору — зовсім різні речі, і що категорія „драм для читання“ є просто окремий літературний жанр, не гірший від всякого иншого. Це має дуже велику вагу для правильного оцінювання „побутових драм“, до яких належить і розбрана п'єса, бо в ній центр творчих змагань автора — відображення радянського села, його соціального побуту й класового поділу. А тим часом, хоч драматична форма викладу дуже придатна для опису побуту і для художнього відтворення соціальних конфліктів, але опис побуту погано сполучається з суто-театральними ефектами, і побутова драма рідко буває драмою сценічною. От, напр., в величезній літературній спадщині Островського майже нема п'єс, невданих що до описання побуту, але справді сценічних знайдеться всього сім — вісім, — і це в першорядного драматурга, що був, опріч того, глибоким знавцем театру!

Певна річ, в обсягу тематики, що вибрав автор, нелегко створити щось нове після „селянських драм“ М. Куліша („Дев'яносто сім“ і „Комуна в степах“); і багато з персоналів і ситуацій розбраної п'єси здадуться читачеві давно знайомими. Тим цінніше, що авторові — початкуючому драматургові — вдалося все таки ввести в звичайну схему боротьби між комунарами й куркулями чимало свого. Він змалював, в особі Федька Ступи, новий тип куркуля, — ідейного „лідера“ заможних шарів селянства, який здобув середню освіту, читає „Правду“ і вміє, при потребі, міркувати „по-марксистському“. Правда, висунувши його на перше місце і відсунувши на другий план інших представників куркульської „артілі хліборобів“, автор, на нашу думку, трохи схибив проти основних принципів художнього реалізму, бо хоч куркулі типу Федька Ступи подекуди подібуються (а там, де подібуються, справді займають пануюче місце серед своїх однодумців), але навряд чи таке явище можна визнати за поширене і, тим більш, характерне для українського села.

Крім того, автор, здається, пересолів, показуючи начитаність даного персонажа і примушаючи його раз-у-раз промовляти голосні тиради ніщеанського змісту („Тільки сильні стоять понад всіма впливами і, проходячи своєю дорогою, впливають на інших, примушуючи їх йти за собою“, стор. 65; „Як і завжди буває, такі зараз, культуру принесуть тільки ті, що мають силу її принести“, ст. 79). Все ж не можна відмовити постаті Ступи певної доводливості, і сцени, в яких він бере активну участь, належать до найкращих місць п'єси (напр., розмова з середняком Романом Биндю, в якій він поволі перетягує Биндю на свій бік, намовляючи його на комунарів, стр. 86 — 89). Навпаки, голова протилежного табору, комуніст Юхим Зачата, змальований в сугубо-трафаретних тонах „шкіряної куртки“ і робить просто таки мертве вражіння своїми бездоганними з ідеологічного погляду і позбавленими всякої художньої правдоподібності репліками. Ну кому, справді, спаде на думку говорити, обіймаючи перший раз кохану жінчину: „Життя! Іду до тебе!“ (ст. 108)? Другорядні постаті удался краще.

Проте, коли в тематиці автор не пішов далі деяких — зовсім не позбавлених інтересу — додатків до картин, обчеркнених пером М. Куліша, то в обсягу мовного стилю він рішуче перевищив свого попередника: такої величезної кількості справді-народних розмовних висловів, такої виключної розмаїтості мовних засобів (починаючи з літературної мови агронома й учительки і кінчаючи галицизмами втікача Стефана) українська драма досі, здається, ще не знала. Правда, тут остається та сама небезпечність, яка, в меншій мірі, давалася відчувати ще в М. Куліша: небезпечність обернення літературної мови української драми в якийсь російсько-українсько-галицький воляпук, що іноді добре відтворює дійсну розмовну мову, але проте робить від'ємне враження на глядача й відтягає його увагу від важливіших сторін п'єси. Але як „Іду“ є кінець-кінцем драма для читання, а не для сцени, то небезпечність ця не дуже й велика; читач краще від глядача зможе оцінити послідовність натуралістичного стилю, що виявився в майстерній стилізації розмов під щоденну розмовну мову з усіма її хибами й стійностями.

До від'ємних рис п'єси доводиться додати деяку претенсійну манерність, таку звичайну для початку драматургів; в даному разі вона виявилася в несподіваному заголовку („Іду“, — здається з величної тиради Юхима: „Тепер на цій землі єдина сила комуна! Нове життя на землі піде від неї, і більш ні від кого! І тільки вона може крикнути, як повний господар: Земле, іду!“ ст. 105) а також в малозрозумілому — і мабуть зайвому — пролозі з життя первісних хліборобів, який, очевидно, становить реалізацію міркувань Кручі в 1-й дії: „Отак колись наші древні прапрадіди сиділи біля вогню й радились... А навколо шуміли ліси і шелестіла тирса... Вони їли просо, та й те здобували нелюдською працею... Ми-ж, їхні праправнуки, пізнаємо закони землі“, ст. 35. Чи знає автор, що початки хліборобства в первісному суспільстві (до приручення коня й вола, були справою жінок, а не мужчин?)

Є й шаблонні місця, от як урочиста поява трактора в 3-й дії. Однак, стилістичні стійності твору п'єси кривають багато хиб, а цікаві (хоча далекі ще від довершених) спроби початку драматурга створити нові соціально-літературні характери й ситуації дають надію, що ми діждемося від нього в майбутньому таких п'єс, які будуть цінним внеском уже не тільки в українську літературу (як ця), але й в український театр.

В. Державин

Д. Борзяк. „Під дощ“. Видавництво письменників. Київ, 1927 р. стр. 184, ціна 1 крб. 10 коп.

Якийсь читач, взявши до рук оцю книжку Д. Борзяка, прочитає її назву „Під дощ“ і подумає може скептично: про сіябу видко щось пише. про хліборобство, про щось хуторське, з виробничою частиною зв'язане. Подумавши так і дальший висновок зробить, не цікаво, скаже, про хутори читати та ще в писаннях молодих авторів. Читач з господарським ухилом в мислях навпаки — може вбачити тут щось утилітарно-корисне, про оранку трактором під дощ або що. Отже, попереджаю: ні про сіябу, ні про трактора, ні про господарство взагалі у цій книжечці нічого не говориться, нічого немає, хіба що лише в останньому сьомому оповіданні за назвою „У монастир“. В цілому ж це книжечка про... міщанство і гарна, наперед скажу, книжечка.

Про міщанство звичайно можна писати по-різному, по-різному виображуючи його в художній літературі. Можна, приміром, як це буває в письменників з буржуазною ідеологією, писати про міщанство зі смакуванням, зі співчуттям до виробничих звичок, традицій, настроїв, ідеалів. І навпаки зі сміхом викривати його комічні сторони, глупоту, нікчемність, убожество. Подібне виображення має безперечно позитивне значіння і для нашого сучасного читача. Воно викликає певні емоції, являється певними ліками, відвотною стороною від міщанських нахилів, звичаїв.

Книжка Борзяка „Під дощ“ є однією з небагатьох у сучасній нашій літературі, що досить талановито викриває оце міщанство. Після Хвильового „Свині“, „Лімоли“ і деяких інших оповідань, „Під дощ“ являється не аби якою книжечкою, присвяченою, несвідомо може, проблемі боротьби з міщанством. Не нова правда, ідея, не нове завдання, але нічого не поробиш.

Кращим з оповідань у цьому збірникові, де соковито і з гумором змальоване міщанське життя, — є „Бузковий куш“.

Дія відбувається в якомусь районному місці, на Київщині. У флігелі живе по окремих кімнатах кілька семейств: вчитель Зміхноський Никифор Григорович, комуніст Яна з молодою жінкою Катериною Михайловою, просто домашня хазяйка Мачалиха, що в неї живе і харчується група педкурсантів Учителя Никифора Григорович у зиму пересаджує з двору у хату бузковий куш. Подія зрозуміло нікчемна, а тим більше за наших часів великих соціальних проблем. Проте вона стала темою для розмов у дворі, сварок, наклепів, і навіть бійки. Стала центром життя не тільки для мешканців флігеля, названого кимсь з містечкових дотепників „палубою“, а й для інших двох фасадних будинків, де жила „аристократія“ двору: картюжні спецслужбовці, що їм служили держбанківські та кооперативні установи та їхні п'ятипудові дозвільні і неворотні — дами з цілим гніздом дітей.

Отже, пересаджування бузка дало спочатку тему для розмов. Вчитель Никифор Григорович мав про те, як зацвіте бузок і яке то буде велике свято на іменинах маленької дочки. Він тільки й знав, вернувшись із школи, говорити з мешканцями про бузок. Бурчлива Катерина Михайлівна навпаки — не поділяла радості вчителя. Вона скептично ставилася до „роботи“ вчительової, глузуючи з нього і скрізь плямувала вчителя.

— А чого ви, Катерино Михайлівно, так не любите Никифора Григоровича? — запитує її один педкурсант.

І Катерина Михайлівна, розгубившись спочатку від несподіваного запитання, „по-яснює“.

А чого? Того, що він дурний... нахабний... задається... Думає, як учитель і жінка вчителька, щастя велике! А жити не вміє, на ті гроші, що вони вдвох поділяють, я - б так не ходила і такого борщу не їла... І куш — сказала далі Катерина Михайлівна — нужен йому, як сироті лихо. Аби ж хоч до пуття зробило, а то... туди-сюди. Нехай буде гречка. От...

Одне слово, Катерині Михайлівні скучно на світі жити і вона лає Никифора Григоровича ні про що. І вже всіх запевняє, що з куша нічого не вийде, що він засохне, бо садив, мовляв, його дурний вчитель. Та сталося так, що бузок після довгого хиріння зміцнів і зацвів. Чудесно зацвів і, зрозуміло, зробив фурор. Усі сусіди приходили, любували, навіть „аристократи“, а що вже вчитель радів! Одна Катерина Михайлівна була невдоволена, хмурилась, лютувала її „авторитетність“ була поставлена під загрозу, скомпромітована, бо бузок зацвів. І ось вона вирішила зробити по своєму. Підглядавши, що в кімнаті вчителя нікого немає, вона вскочила тихо і люто обірвала прекрасний цвіт. А покінчивши з бузком, кутком губ посміхнулася і вийшла „Вигляд їй був, мов нічого й не сталося: безпечний і ясний“. А далі вже дія закінчується бійкою і стріляниною комуніста Яна, що став на захист дружини.

Оповідання написано соковитою мовою, типи з „палуби“ окреслені опукло, як живі виступають із своїми нікчемними інтересами.

Виображення міщанства зустрічаємо і в інших його оповіданнях: Варенька, Бундет пролісків, Під дощ, Чиновник. Правда не в однаковій мірі Борзяків персонаж задоволений з міщанського життя. Ось студент в оповіданні „Варенька“ „бунтує“, не хоче грузнути в міщанське багно і довго борсається, поки врешті виривається з цього багна, давши йому належну оцінку:

„Сміття. 8 років минуло революції для всіх, для неї (про Вареньку), а вона одгородилась кісєйною ширмочкою проблематичного „смейного щастя“, і більше нічого не хоче“.

Довго борсається і герой з оповідання „Букет пролісків“. Не мириться з сірим буденним життям, що оточує його. Він ставиться до нього з іронією, насміхається над людьми цих сірих буднів і воліє голодувати, баклушнічати, ніж піти до канцелярії. Проте, будні його перемагають. „Я службовець у Комунгоспі“. Моя репутація гарна. Дружина, яку я забезпечую над її сподівання вселила любов до мене; цими днями вона кидає служити. Отож, як бачимо, герой, що раніше дуже глузував з міщанського комфорту, згодом сам проймається міщанськими настроями, заспокоюється.

Треба сказати, що герої оповідань Борзяка люблять часто філософувати. Їхня філософія, філософія індивідуалізму. Засуджуючи міщанство, вони законують в самих себе, хочуть бути надлюдьми, хворіють на *mania originalis*. Ці типи не нові в літературі. Вони часто з'являлись в передреволюційній літературі, підчас культу Ніцше. Що правда, в українській літературі не позначилось слабше, ніж в інших, як от польській або руській. Коріння філософії героїв Борзякових оповідань полягає у відірваності їх від соціальної верстви. Це здекласований елемент, що відірвавшись від ґрунту живе по суті старою, книжковою, індивідуалістичною філософією.

„Звичайно, це я не про себе, каже один герой з „Букета пролісків“, але це почасти виправдує мало, як ви кажете — одірваність від сучасности“.

Особливо ця відірваність від ґрунту виступає в тов. Андрія в оповіданні за цією назвою.

Отже, даючи цікаві оповідання з міщанського життя, Борзяк губить там, де малою оших „філософів“ надлюдей, закоханих у *mania originalis*. Надто ходульними вони виходять. Це, певно тому, що за наших часів подібного персонажу водиться дуже обмаль і автор підійшов до витворення їх скорше з готовою теоретичною міркою, ніж з життєвим досвідом.

Не можна ще не спинитися на композиційному боці оповідань. Тут почувається ще авторова молодість. Замість того, щоб взяти сюжет і навколо нього розвивати дію, автор ухилив своїх героїв у „філософію“, асам не звязану із загальним сюжетом оповідання. Це особливо помітно в таких оповіданнях, як „Букет пролісків“ і „Бузковий куш“. З цієї причини вони трохи розтягнуті і зменшують увагу читача.

Гарно виходять у нього кінцівки („тов. Андрій“ „Бузковий куш“).

Нарешті, рішуче треба заперечувати часте вживання в діалозі руської мови. Нею говорять майже всі дійові особи в усіх оповіданнях, за винятком хіба педкурсантів у

„Бузковому куші“, та колишньої чорниці в оповіданні „У монастир“. У нашій літературі ніхто з авторів не зловживав в такій мірі руською мовою, як Борзяк. Колорит зберігається? Нічого подібного. Хібаж міське міщанство тільки й говорить російською мовою? Ця надто застаріла теорія не відповідає дійсності.

М. Гук.

Г. Винокур. Биография и культура. (Труды Государственной Академии Художественных Наук, Философский отдел, выпуск 2) М., Изд. ГАХН 1927.

„Нудно точити завжди ножі, коли нічого ними не робити“. Цю увагу Лотце на адресу всякої методології, до певної міри, можна прикласти й до змісту даної книжки, яка є присвячена методології біографії, як окремої історичної дисципліни. Питання проте, в якій мірі й якою стороною особистість і особисте життя людини може бути об'єктом історичного (не психологічного, або біологічного) вивчення, безперечно варте інтересу, а солідна філософська підготовка, що виявляє автор, примушає поставитися до його роботи з особливою увагою; але надзвичайна абстрактність не тільки викладу, але самого змісту надає твердженням автора характеру неозначеності, так що навіть цілком компетентний читач не завжди зможе визнати, як дані твердження треба — на думку автора — застосовувати в роботі коло конкретного біографічного матеріалу. Цей характер неозначеності збільшується тим, що автор виступає із своїми теоріями на правах новатора і, як видно, зовсім не знаходить серед існуючих біографічних робіт таких, щоб могли задовольнити його методологічні вимоги; таким чином ця робота має дати методологічні угрунтування такому напрямкові в науковій біографії, який ще не виявив себе жодними конкретними дослідженнями. Виходить щось аналогічне до тих маніфестів і декларацій — літературних шкіл і напрямків, які попереджали в часі появу відповідних літературних творів: адже ми знаємо, що такі декларації — навіть коли вони були складені до густу і з розумінням діла, зовсім не відповідають пізнішим конкретним досягненням школи.

Відзначаємо ще, що в цій книзі йдеться не про логіку або математику — науки, що по свій суті вимагають абстрактного мислення — а про біографію, науку цілком емпіричну, в якій (як і в кожній емпіричній науці) методологічні заложення цінні тільки в тій мірі, в якій вони перевірені на великому конкретному матеріалі, але з нього в даному разі взято тільки нечисленні й більш менш випадкові приклади.

Зваживши всі ці міркування, доводиться проте сказати, що книга серйозна й багато обіцяє. Спираючись головню на доктрину „життєвих форм“ Е. Шпрангера (що виходить кінець кінцем від Гумбольдта), автор пробує поширити на біографію історіологічні принципи Г. Шпета та його школи, що розглядають історичну подію як своєрідний „знак“, який потребує тлумачення й розуміння в такій самій мірі як наприклад усна мова або писаний текст (див. роботи Г. Шпета „История как проблема логики“, М. 1916 и „История как предмет логики“. Научные известия Акцентра II 1921). Це зближення історії й історичної біографії з філологічними науками, що послугуються методом інтерпретації, дає змогу перемогти дуалізм „зовнішніх фактів“ і „внутрішніх (психичних) процесів“: „Нема біографії зовнішньої й внутрішньої. Біографія одна, як єдине життя, суцільне й конкретне... В біографії, якщо тільки не ототожнювати її з психологією, все зовнішнє є єю ірсо неодмінно й внутрішнє, бо тут зовнішнє — тільки знак внутрішнього, і вся біографія взагалі — тільки зовнішній вираз внутрішнього“ (стор. 26).

Не можна не визнати плідотворчості й відносну справедливості цього зближення історії й філології, бо теперішнє їх розмежування й протиставлення стояло кінець кінцем на прихованому (як у Е. Мейера) або явному (як у Лампрехта або Бокля) „натуралізмі“, себ-то на зближенні історії з природничими науками й на жаданні знайти природні (біологічні) „закони історії“: тенденція, цілком аналогічна до дарвінізму в соціології або до псевдомарксистського „періодизму“ Ф. Шміта в мистецтвознавстві. Однак автор явно переборщує, пробує зв'язати історію не тільки з філологією взагалі, але, крім того, спеціально з лінгвістичним. Паралель яку він проводить між (в четвертім розділі) синтактичними формами в мові і формами еволюції в історії (формами розвитку особистості в біографії) ігнорує принципову різницю між „знаком“ взагалі і знаком мовним, бо тільки останній має граматичну (синтактичну) форму. Навіть так званий „язык жестів“ не має синтакси (якщо тільки не перебуває під впливом справжнього „словесного“ языка); тим більше, „язык“ історичних фактів. В протинному разі, ми мусили б припустити, що історичні події „предидирують“ одна другу (подібно як частини речення), — а це не більш як смілива метафора.

На інших — дуже цікавих — методологічних тезах автора спинятися не будемо, бо для об'єктивного їх оцінювання треба діждатися, щоб хтось спробував прикласти їх до діла, себ-то до конкретного біографічного матеріалу. Надто жадано, щоб таку спробу зробив сам автор даної роботи.

В. Державин.

І. Йоффе. Культура й стиль. Система й принципи соціології мистецтв. Література, малярство, музика натурального, товарно-грошового й індустріального господарства. Вид. „Прибой“ Ленінград, 1926. Стор. 367, ціна 3 карб.

За наших часів марксівські історія й теорія мистецтв переживають той період, коли місце окремих розвідок, дослідів монографічного характеру заступили побудування, що підсумовують і синтезують. До таких синтетичних робіт належать напр. книжки Фриче й Гаузенштейна (перекладена); сюди ж треба зачислити й книжку, що рецензуємо. Книжка Йоффе містить у собі відгуки й посильне розв'язання багатьох дуже цікавих проблем, як напр.: співвідношення в мистецтві між стилем і соціологічними силами, що його формують, взаємовідношення між минулим і сучасним в історії мистецтв, форма й зміст, координація між окремими мистецтвами, не говорити вже про окремі питання формальної аналізи й соціологічного пристосування, що подібуються у величезній числі при ілюструванні теоретичних поглядів. Автор не показує нам, яким шляхом він прийшов до своїх висновків, він не посилається на інші твори й цитує тільки автопризнання великих майстрів, щоб ілюструвати свою думку. Самий характер викладу цілої книжки категоричний, звичайний для висновків і т. інш. Це все показує, що перед нами дуже поважна робота.

Але звернімося до розгляду хоч би деяких думок тов. Йоффе. „Ми не охоплюємо минулого в цілому, а тільки те з нього, що має значіння для нас у нашій сьогодняшній практиці“. Той, хто вивчає минуле заради нього самого, той „пасеїст“, той навіть не пояснює світ, тим часом, як світ, за словами Маркса, треба не тільки пояснювати, але й переформувати, завівши соціалістичний лад. Автор — прибічник „практичного історизму“ вивчає тільки сучасне для того, щоб передбачити майбутнє, і, таким чином, керує повсталою культурою пролетаріату. Минуле, напр. Бетховен або Рембрандт, цікавлять його в тій мірі, в якій їх ще й досі споживають соціально-відсталі групи, напр. рецидивна товарно-грошового господарства. Досі існують ще відсталіші шари суспільства, тому автор вивчає мистецтво дикунів. А втім, всі ці відсталі форми потрібні пролетаріатові, який користується старими формами, займається переставлюванням ідеологічного акценту (цікаво знати, чи на думку тов. Йоффе, мистецтво дикунів теж повинне підпасти переставлюванню ідеологічного акценту?)

Минуле, що існує в сьогочасності, дозволяє авторові говорити про 3 культурно-економічні доби, що вже названі в заголовку книжки: кожна доба містить у собі три стилі: стиль експлуатованої групи, стиль експлуататорів і занепадницький стиль, переважно інтелігенції. Для доби натурального господарства це буде: 1) у класи експлуатованої натуралістичний реалізм, 2) класи експлуататорів — класицизм, 3) занепадницький стиль — символізм. Для доби товарно-грошового господарства відповідно: 1) побутовий реалізм, 2) психологізм, 3) імпресіонізм. Для індустріального господарства: 1) конструктивний реалізм, 2) конструктивізм, 3) експресіонізм. Крім того, тут є ще й четвертий стиль — пролетарське мистецтво Трохи незрозуміло, навіщо авторові здався, напр. символізм, коли ним цікавляться тепер які небудь буржуазні жінки, що здебільшого стоять поза суспільним життям і тому мають вузьку соціальну свідомість і широку підсвідомість... Чи варт зважати на такі дурниці!.. А втім, як побачимо далі, питання про символізм — це не одинокі дивні питання.

Як представник практичного історизму тов. Йоффе скромно „дозволяє собі віщувати рух стилів: розклад конструктивізму — основного стилю індустріальної буржуазії, і зростання експресіонізму разом з її кризою і паралельне зростання конструктивного реалізму разом із зростанням пролетаріату. Цей прогноз ґрунтується не на інтуїції, а на фактичних спостереженнях сучасності“. (стр. 6 і 7).

Отже, товариші, не турбуйтеся, — все цілком науково!

Колись дуже давно, в маленькому німецькому містечку, темної, зимової, сніжної ночі, коли всі мешканці мирно спали безтурботним сном, звеселілі бурші взяли та й поперевішували вивіски так, що вивіска кравця опинилася на місці вивіски аптекаря й т. інш. Сталася „термінологічна плутанина“, або, простіше сказати, дика мішанина. Але дамо слово тов. Йоффе. „Індустріальний реалізм, на відміну від біологічного, натуралістичного, має природничо-науковий характер. Конструктивізм тяготе до класицизму, доповнюючи його змістовий формалізм технологічним формалізмом. Експресіонізм тяготе до символізму, інтелектуалізуючи його підсвідоме“... „Класицизм стикаючися із психологізмом дає символізм; психологізм із конструктивізмом дає імпресіонізм“. (стр. 78). Проте, крім згаданих, є ще посередні стилі, напр. імпресіоністичний символізм, символістичний експресіонізм і деякі інші. Витівки буршів — це пасеїзм, обличчю їх, справа не в термінології... Але чому Пушкін — (феодал) — це ідеалістичний реалізм? (стр. 136). Чому Успенський і Некрасов — голос торговельної буржуазії? (стор. 195). Чому Пушкін, хоч і феодал, а інтелігент, а Достоевський більший інтелігент, ніж Пушкін і Маяковський. А чому Бетховен більший інтелігент, ніж Моцарт і Стравинський? Чому Андрій Білий — це звироднілий Тургенев, а сам Тургенев — це класик, а не психологічний реаліст? Чому? — Чи мало через що? Ще Гайне сказав, що тільки дурень жде відповіді (Der Narr wartet auf Antwort), а розумний скаже: „Це тому, що в тов. Йоффе дуже гармонійна система — на 9 рядів! і він уміє передбачати майбутнє!“ За те, хто хотів би дізнатися, що таке пролетарське мистецтво, той дістав би від тов. Йоффе низку узагальнюючих вказівок: „Світовий побут в його стихійному й свідомому рухові до соціалізму,

людство в катастрофічних сутичках і непомітних зрушеннях, особа в її перероджуваннях, трудових і інтелектуальних, усе в безупинному рухові до соціалістичної культури — теми пролетарського мистецтва". (Стор. 340). Це в частині, що стосується тематики (змісту) автор не визнає, а тематику визнає, отже, тут не без впливу „формалістів“... А в тій, тематика, зміст, не вмер Данило, а... Passons!). У частині, що стосується форми пролет-мистецтва вражає така - ж приваблива широта погляду. „В поезії відбувається такий самий процес засвоєння стилів інших соціальних груп і переставлення в них ідеологічних наголосів. Класик Пушкін, народник Некрасов, імпресіоніст Бальмонт і навіть символісти є матеріал літературного оформлення“... (стор. 341). А, тим часом, стиль, форма, на думку автора, є виявлення класової ідеології. Яка однорідна повинна бути ідеологія пролетаріату, коли вона поєднує феодала Пушкіна з торговим буржуєм Некрасовим, а цих двох з провінційною жінкою дуже широкої класової підсвідомості (символізм).

Проте книжка „Культура й стиль“ погана не на всі 100%. Знаходити недоречності й видимі перекручування дійсності дуже легко, мати сумнів що до чистоти матеріалістичної ідеології доводиться на кожному кроці, — але є тут і нові й цікаві думки. Так напр. гарно написаний розділ про Успенського. З цікавістю читаються міркування про види реалізму. А найголовніше виправдання — це те, що марксистський синтез в історії мистецтва для нас дуже є важливий, — книжка тов. Иоффе збуджує думку й скеровує її на розв'язання актуальних питань.

Пробачмо - ж незграбність пловцеві, що розбився в глибокому морі матеріалістичної методології.

Видана книжка чудово; папір, друк, кліше, брошуровка й коректа бездоганні.

А. Розенберг

Тарас Слабченко. З листування М. Л. Кропивницького. Одеське Наукове при Українській Академії Нук Товариство. Секція Історико Филологічна. — № 2. Одеса. ДВУ. 1927, стор. 90 + 1. Тир. 300.

М. Л. Кропивницький, фундатор „побутово-етнографічного“ театру, ще зовсім не вивчена, як письменник, актор і режисер, постать. Отже широко зрадіти можна кожній публікації свіжого автентичного матеріалу про нього. Розшук листування та інших джерел чимало може допомогти дослідженню письменника й актора, що протягом кількох десяти літ виступав прилюдно з своїми творами, або втілюючись у різні ролі. Але внутрішнє його життя, усі мотиви, що спонукували до писання його творів, усі ті моменти, що сприяли його сценічному й громадському вихованню, і досі ще для дослідників історії театру і театру української закриті.

Книжечка Т. Слабченка складається з передмови (стор. 3 — 4), вступної статті („М. Л. Кропивницький в його листах“ 5 — 34), 12 листів до сестри відомого письменника А. В. Марковички (39 — 75), 6 — до М. Ф. Комарова (76 — 81) та 10 до артиста О. З. Суслова (81 — 88). Як додаток, подано малюнки Кропивницького для оформлення п'єси „Олексій Попович“.

Отже спочатку про те, як листи видано, а далі вже й про передмову до них.

Автор не ставив собі очевидячки завдання видати листи письменника науково, додержуючись уже досить таки вироблених історико-літературною наукою засобів, тобто зберігаючи правопис оригіналу, подаючи уваги до зовнішнього вигляду листів, широкі коментарі до всього змісту листів тощо. Так подати листи можна було б може тільки в спеціальній збірці, хоч і сама марка „Наукового товариства“ виправдувала б дійсно таки наукове видання матеріалу. Але, хоч і добре відомо, як безпідставно лякає іноді видавництво така оздоба до самого матеріалу, можна все ж таки пожалкувати, що не зробив Т. Слабченко поланих у збірці матеріалів приступними читачеві, треба було всеж таки подати мінімальні хоча - б відомості і про самих адресатів; і не тільки про А. К. Марковичку, що про неї дізнаємося вперше з статтів Т. Слабченко про Кропивницького, але й про М. Комарова та О. З. Суслова. Хай ймення їх і без того відомі, але розповіді про стосунки до них Кропивницького безперечно було б цікаво. Теж саме тогочасно й інших імен та речей, що про них у листах згадано. Іноді деякі дрібниці з'ясували б дещо з життя й творчості Кропивницького. Так дізнаємося ми з листів, що збирався він друкувати свою російську драму в журналі „Слово“; отже й варто було б зазначити, що це був журнал досить різкої політичної думки, що в ньому надрукована була наприклад стаття помітного члена драгоманівського гуртка Борисова (див. Україна, 1926, № 5, 128). Так само треба було подати й пояснення про згадувані в листах п'єси: аджеж на цьому репертуарі виховувався Кропивницький, як письменник і актор. Про А. В. Марковичку цікаво було б згадати, що була вона небіжкою Кирило-методієвцеві П. В. Марковичеві, який дуже влучно виставляв „Наталку-Полтавку“ в Чернігові 50 та 60 роками, та надзвичайно знав і любив українські пісні. Так само мало - б свою вагу з'ясувати по змозі, з кого саме складалось полтавське товариство, серед якого обертався в свої приїзди Кропивницький й про яке згадує, або натякає він в своїх листах.

Корисними були б і пошуки по „Полтавских губернских Ведомостях“, певно знайдуться там відомості про ті аматорські вистави, в яких брав у Полтаві участь Кропивницький; в „Елисаветградському ж Вестнику“ друковані й рецензії на виступи актора: про них він і говорить у деяких листах своїх.

Що правда — це все не дуже легка справа: потрібні часописи знайти можна лише в Ленінграді. Але при такій лише умові були б видані листи не тільки цікавим сировим матеріалом, але й цілковито обробленим етапом з життя письменника.

Замість цього принадило Т. Слабченку інше завдання. Залежно від адресата — пише він — листи мають в кожному випадкові відмінний характер. Так листи до Маркович освітлюють Марка Лукича — як людину, до Комарова — як громадянина та драматурга, в листах до Суслова зустрічаємось з Кропивницьким, як з актором та організатором трупи. У відповідний спосіб і використано матеріал з цих листів для вступної статті, яка має завданням виявити М. Л. як людину, актора та режисера (курсів мій П. Р.). Як драматурга — на це є кілька цінних вказівок в листах Кропивницького — ми його зовсім не розглядаємо (Передмова). Що й говорити, — завдання поважне, але надто широке, як вступна стаття до листів Кропивницького — адже ставить автор собі завданням виявити письменника всього, залишаючи на боці тільки його драматургічну працю; — маємо тему для досить таки грубенької книжки. І щоб дійсно серйозно її з'ясувати, треба притягти таку силу матеріалу, що в ньому потонув би той, що був за вихідну точку для цього видання.

До того ж Кропивницький — це такий широкий розділ в історії українського театру, що навіть монографічне дослідження цього актора й письменника не забезпечене буде від хистких тверджень, якщо серйозно не проробити той ґрунт, на якому його творчість повстала. А тим більше — в невеликій статті. І слушність такої думки стверджують вже перші її сторінки. На думку т. Слабченка — за початок нового театру треба вважати 1861 р., а не 1881 р. („випадкову дату“). За це говорить і загально-історична періодизація України, отже: „від 1861 р. . . . розпочався буйний зріст побутового театру, штучно зашельмований на деякий час російським урядом 18'6 р. (7). Про потребу обережніше підходити до дати 1881 р., як межі, від якої починається новий театр український — мені вже доводилося побіжно говорити (спираючися на архівні дані — Життя й Революція, 1926, № 11, 70). Але де ж перш за все дані, що дозволяли б нам говорити про буйний зріст українського театру від 186 р. ? Що правда, від 18'3 до 1'75 р. написав Кропивницький 4 п'єси, почав іще 2, дав де що Олександров, але хіба ж це вже так багато? Та й опріч цього, якщо виходити від „загально-історичної періодизації“ України, то природньо було б чекати наслідків економічних та соціальних змін в галузі такої надбудови, як театр, десь пізніше від дати 1861 р.

Так само не переконують думки автора про естетичність, що з'явилась наслідком недовгої (?) творчої роботи М. П. Старицького (8 — 10). Знову ж важко говорити про театр цього драматурга як про щось певне і досліджене. Отже те, що відносить автор на честь Старицькому — могло з'явитись лише, як наслідок нових матеріальних умов. Не можна насамперед забувати, що роки 1883 — 1'85, коли спільно працювали Кропивницький та Старицький, були першими роками, коли, випробувавши себе на гастролях у різних містах, уперше відчув український театр під собою матеріальний ґрунт; чимало важили тут і кошти М. П. Старицького, що він поклав на цю справу. Та й крім того: хіба можемо ми тепер уже певно розмежувати, що вносив у роботу кожен із цих провідників тодішнього українського театру?

Стор. 10 — 21 займає невеличкий нарис життя М. Л. Кропивницького. До цієї ж справи стосується і раніш видрукувана стаття Т. Слабченка „Автобіографія М. Л. Кропивницького“. (За століт. І. К. 1927, стор. 187 — 199, яку певною мірою використовує автор у цій статті. Але ця дуже цікава автобіографія письменника не є таким документом, що на нього можна було б без критики покластися. Про це свідчить увесь тон її. — Через неї цілу проходить не дуже то приховане цілеве наставлення — викликати співчуття до своєї гіркої долі сироти. Але й окрім цього; — порівняння матеріалу цієї автобіографії з „Автобіографією“, надрукованою у „Вестнике Европы“ (1916. II — III) переконує в слушності цієї думки; ті ж такі факти мають там зовсім інше освітлення. І які б обмежені завдання й ставив автор біографічної частини своєї статті, але, використовуючи згаданий вже матеріал, а також і інші („За тридцять п'ять літ“. Нова Громада, 1906, № 9, тощо) треба було звернутися й до найповнішої редакції спогадів письменника. Іншого б тоді освітлення набрали і такі факти, як перебування Кропивницького за „вольнослушателя“ (??!) чотири роки в гімназії. У „В. Е.“ читаємо ми зовсім інші речі і дізнаємось що тільки зробив був письменник невдалу спробу вступити до гімназії. Не довелось б тоді й гадати про події, через які кинув у 1863 р. Кропивницький університет (якщо він взагалі справним вільним слухачем був?); про цей момент пише „В. Е.“ теж цілком виразно. Та й не тут тільки виявляється неглибоке оброблення окремих моментів і випадкове використання окремих матеріалів. Так наводить автор замітку в Одеск. Вестн. 1871, № 252 та не доглянув листа Кропивницького до редакції через кілька чисел № 255, де він цю замітку заперечує.

Не спинятимусь тут на інших місяцях передмоги. Що - сторінки надибаємо ми тут на твердження, що вимагають перевірки. Ніхто не буде відкидати „побутовості“ театру Кропивницького, але треба точніше виявити, який характер вона має; зовсім іще не перевірено фактами думку про вплив українських гастролів на російський театр, хоча і вніс він чимало світлого в театральне життя столиць. Так само нічого не говорять такі піднесені фрази, як „для актора (якого? П. Р.) нема вищої хвали, як порівняти його з учасником трупи Кропивницького“ (19).

На сторінках 21 — 36, що присвячені „театральному образу“ Кропивницького спинятися не буду: бракує мені місця й сміливості щоб нашвидку таку серйозну тему охопити; одне хіба можна сказати тут, що кількадесять посилок на різноманітні газетні статті ще не забезпечують обгрунтованості поданих тверджень, особливо, якщо не додержано певної еволюційної схеми, якщо взято Кропивницького, що 40 майже років грав на сцені, як щось одне, одразу закінчене.

А втім, усе ж таки слід авторові подякувати, що зібрав і видав він цікавий матеріал. Наведені ж угорі критичні уваги хай лише нагадають, що історико - театральні праці вимагають чимало попередньої роботи: збирання фактів, критичного їх оброблення й вмілого використання.

П. Рудін

Праці науково - дослідчої катедри кооперації при Київському кооперативному Інституті ім. В. Я. Чубаря. Книга I. Видання Катедри. Київ 1927 р. ст. 220 + 28. Ціна 2 крб. 50 коп.

Вихід у світ першої книги праць Науково - дослідної Катедри кооперації треба відзначити, як видатну подію в розвиткові нашої наукової думки.

Катедра існує з березня 1927 р. при Київському Кооперативному Інституті, як науково - дослідча та науково - виховавча установа, що має на меті: 1) вивчати кооперативний рух в усіх його проявах у РСР та за кордоном; 2) — готувати високо - кваліфікованих кооперативних робітників - дослідників; 3) — готувати викладачів для вищих кооперативних шкіл. Катедра поділяється на чотири секції: історії й теорії кооперації; фінансово - кредитову; торговельознавства; сільсько - господарської кооперації та колективізації. В складі кожної секції працюють комісії, що до участі в них запрошено практичних кооперативних робітників.

Після цих потрібних для ознайомлення з новою науковою установою попередніх уваг переходимо до розгляду першої книги праць Катедри.

Книга містить найважливіші доповіді, зачитані й обговорені на зборах Катедри та її окремих секцій в перші місяці її існування. Матеріал, вміщений у першій книзі „Праць“, можна розподілити, відповідно до секцій Катедри, на чотири групи.

Наслідком діяльності секції теорії й історії кооперації є такі роботи: В. Целаріуса „Спроба будови основних розумінь учення про кооперацію“; К. Пажитнова „Розвиток сільської кредитової кооперації в Німеччині за останні 15 років“; П. Пожарського „Періодизація історії української кооперації“.

Перша робота належить керівникові катедри — видатному теоретикові кооперації, що розглядає всі питання кооперації в світлі витриманого марксистського світогляду.

Критично розглянувши визначення кооперації, що їх дають представники буржуазної науки так закордонної, як і російської, В. Целаріус відзначає такі головні хибі цих визначень: 1) вони не охоплюють основних прикмет кооперації й через те дають змогу віднести до кооперативних організацій утворення чисто капіталістичного типу, або - ж затушовують класовий характер кооперації; 2) вони не розмежовують таких розумінь, як кооперація, кооператив, кооперативне підприємство, тим часом як це розмежування є основою для правдивого виявлення суті кооперації.

Не зовсім задовільне є й визначення кооперації у теоретиків марксистів, за винятком визначення Н. Попова (в його курсі „Теорія кооперації“). Але й Попов, в цілому вірно схарактеризувавши суть кооперації, не уник другої хибі, з'єднавши в своєму визначенні різні розуміння, зазначені вище.

Автор пропонує таке визначення кооперації, беручи її в стані динаміки: „Кооперативний рух становить собою громадський рух працюючих, об'єднаних для боротьби з експлуатацією (з боку? К. Б.) капіталу, ведучи господарські підприємства“. За умов диктатури пролетаріату кооперативний рух треба визначити як „масовий рух працюючих, справлений до соціалістичної перебудови суспільства, організовуючи товариські господарські підприємства“. Кооператив являє собою колектив працюючих, що має на меті провадження певного підприємства. Характерними ознаками кооператива є добровільність (за умов диктатури пролетаріату питання про добровільність губить свою вагу визначної властивості, і його можна розв'язувати по різному залежно від конкретних обставин) та демократичне самоврядування, контроль кооперованої маси над кооперативним господарством. За кооперативне підприємство треба вважати „господарське підприємство, що належить кооперативові й обслуговує персональні чи промислові потреби його членів“.

Таким чином, автор, давши цілком витримане з марксівського погляду визначення кооперації за умов капіталізму та диктатури пролетаріату, влучно розмежував розуміння, що їх так часто плутають.

К. Пажитнов у своїй доповіді про розвиток сільської кредитової кооперації в Німеччині дає дуже цінні матеріали про цю галузь кооперації за останні 15 років, щоб-то саме за той період, що про нього бракує відомостей у нашій перекладній літературі, а їх можна знайти лише в спеціальних німецьких часописах. Досить повно висвітлено питання про розвиток сітки й рух і соціальний склад членів кооперативів. Характерно, що неможливість господарства з дрібними земельними участками (до 2 гектарів) охоплено кредитовими т-вами лише на 5,5%, з участками від 2 до 5 гектарів — на 48,0%, і від 5 до 20 гект. — на 79%. Ці відсотки набирають особливої виразності, коли порівняти їх із відомостями про кооперування неможливіків радянською с.-г. кредитовою кооперацією (бідняки становлять серед членів наших т-в 52,6%, тим часом як серед усієї маси господарств по Україні на неможливіків приходить 45,6%).

Робота П. Пожарського характеризує певний поступ у підході автора до розгляду історії української кооперації — поступ що до більшого поєднання історії кооперації з соціально-політичними умовами кожного періоду. В поділлі на періоди розвитку української кооперації слід було б відокремити період початку кооперативного руху (шістдесяті-сімдесяті роки); перерву в розвитку кооперації (вісімдесяті роки) та період лев'яности років. Тим часом автор об'єднує ці всі періоди в один — до 1905 року, зазначаючи, що соціально-економічні умови в цю добу були майже однакові. Як мало обгрунтоване є таке об'єднання, видно з праці Височанського „Начерк розвитку української споживчої кооперації“.

В галузі торговельства в збірникові вміщено лише працю академіка К. Воблого: „Кооперативний крамообіг України“. Праця дає цінні матеріали що до характеристики абсолютного зросту кооперативної гуртової й роздрібної торгівлі та збільшення її питомої ваги в посередницькому крамообігові за три роки: 1924 — 25; 1925 — 26 і 1926 — 27 (за контрольними цифрами). Але треба підкреслити в роботі такі негативні моменти, як неповне обчислення в роботі с.-г. кооперації постачальницької діяльності, та малообгрунтований висновок на ст. 40: „кооперативний низ (спож. коопер. К. Б.) купує крам у більшій кількості з джерел, що лежать поза кооперативною системою“. Вірний для 1924 — 25 р., цей висновок губить свою силу для дальших років, в чому переконує й подана перед цим таблиця. Так 1925 — 26 р. центри та спілки продали товарів на 40,4% загальної суми продажу всієї споживчої кооперації. В значній частині ці 40,4% пішли до рук низової кооперації, що зробила на них певну націнку (коло 10%). Таким чином із загальної суми продажу найбільша частина припадає саме на союзну систему.

Сільсько-господарську секцію репрезентує доповідь П. Діброви про класифікацію сільсько-господарських кооперативів.

Критикуючи всі схеми класифікації с.-г. кооперативів, засновані на різниці в функціях кооперативів, автор пропонує ділити с.-г. кооперативи, залежно від їхнього відношення до основних чинників сільського господарства, на дві основних групи: 1. — кооперативи диференціального сільського господарства, що залишають основні чинники господарства в розпорядженні й господарському використанні своїх членів; 2) — кооперативи інтегрального сільського господарства або колгоспи.

Далі автор, за тією ж ознакою розподіляє основні групи на підгрупи (за його термінологією, на „типи“). Розподіл колгоспів на товариства для спільного обробітку землі, артіль та комуни охоплює існуючі форми колгоспів, й його можна визнати за цілком задовільний. При розподілі кооперативів диференціального господарства на типи автор керується одночасно двома ознаками (повне чи часткове охоплення основних чинників виробництва та система господарства). Тому в цій частині класифікація є штучна й не дає точних підстав для віднесення цілої низки кооперативів до тієї чи іншої підгрупи. Невідомо, напр. до якої підгрупи треба віднести контрольні спілки — чи до капіталоорудних кооперативів типу В чи до спілок скотарської системи господарства типу С.

Із секції фінансово-кредитової вийшли роботи П. Височанського „Проблема єдиного центрального кооперативного банку“, Я. Каліновського „Система кооперативних знань“, М. Івченка „Програми та методи вивчення ефективності сільсько-господарського кредиту“, В. Мельникова „Розрахункові операції в кооперативній системі“.

Робота П. Височанського цінна перш за все тим, що автор подає в ній вичерпний матеріал що до поділу за різними ознаками кооперативних банків капіталістичних і радянських. Одночасно з тим подане цілком вірне освітлення проблеми та умов існування єдиного центрального кооперативного банку в капіталістичних і в наших умовах. Обстоюючи ідею єдиного кооперативного банку на Україні, П. Височанський приходить до висновків, що таким банком міг би бути Українбанк, при чому організації та збутово-постачальницькі функції можна було б покласти на спеціальні центри: „Сільський Господар“ і „Вукопромкредитсоюз“. Існування державної системи с.-госп. кредиту з функціями довготермінового кредитування могло б мати місце, хоча його не можна визнати

принципово потрібним. Безперечно питання про єдиний кооперативний банк буде дискутуватися ще не раз і з різних поглядів, але заслуга т. Височанського полягає в тому, що він яскраво поставив питання, як слід проаналізував його й тим полекшив роботу дальших дослідників у цій справі.

Я. Каліновський дав цікаву спробу ревізії сучасного комплексу дисциплін, що вивчають кооперацію. Запропонована ним система кооперативних знань є логично витримана, але поза нею лишаються такі дисципліни, як організація й практика окремих галузей кооперації, кооперативне рахівництво, планування господарської діяльності кооперативів, кооперативно-просвітня діяльність. Тому система значно відрізняється від уживаного тепер у практиці наших вищих шкіл і цілком життєвого розподілу кооперативних дисциплін.

Надзвичайно цікавому й актуальному питанню про соціальний напрямок (обслуговування тих чи інших груп селянства) і ефективність с. - г. кредиту присвячено роботу М. Івченка. Робота знайомить лише з методами підходу до вивчення цієї проблеми, на підставі аналізу форм бланків Центрального С.-Г. Банку, Харківського, Північно-Кавказького та Київського Сельбанків. Тут до речі буде висловити побажання, щоб скоріше побачили світ наслідки обслідувань, переведених Харківським і Київським Сельбавками в минулому році.

Доповідь В. Мельникова „Про розрахункові операції в кооперативній системі“ є перша в нашій кооперативній літературі спроба схарактеризувати всі практичні заходи що до мобілізації кооперативних коштів і провадження розрахункових операцій фінансовим кооперативним осередком — Українбанком.

Доповідь, складена практичним робітником у цій справі, з належною повнотою освітлює питання й заслуговує серйозної уваги.

В кінці „Праць“ уміщено статут Катедри та подано плани діяльності й звідомлення про роботу Катедри й її окремих секцій.

Н. Бондаренко

СЕРЕД КНИЖОК

ОСТАННІ НОВИНИ

Література соціально-економічна та наукова

Бельтов, Н. (Плеханов, Г.) До питання про розвиток моністичного погляду на історію. ДВУ. Стор. 82, ц. 1 крб. 80 коп.

Жовтнева революція та громадянська війна на Україні. 1917 — 1927 р. Альбом (і книжка пояснень) склав Музей Революції УСРР „Пролетарій“, ц. 5 крб.

Каганович, Л. Партія і ради. ДВУ. Стор. 120, ц. 55 коп.

Колесніков, Б. Нариси з історії професійного руху на Україні. „Україн. Робітник“. Стор. 176, ц. 1 кр. 50 коп.

Ленін, Н. (В. Ульянов) Національне питання (1910 — 1920 р.) ДВУ. Стор. 224, ц. 1 крб.

Маркс, К. Капітал. Критика політичної економії. Т. I, кн. I. Переклад із VII нім. видання 1914 р. ДВУ. Стор. 496, ц. 2 крб. 75 коп.

Хвиля, А. Проти українського й російського націоналізму. „Пролетарій“. Стор. 88, ц. 15 коп.

Багалій, Д. акад. Автобіографія. „Укр. Акад. Наук“. Стор. 174.

Записки історично-філологічного відділу. „Укр. Акад. Наук“, Кн. XII. Стор. 364, ц. 4 крб.

Записки історично-філологічного відділу „Укр. Акад. Наук“. Кн. XIII — XIV, (На пошану акад. Д. І. Багалія). Стор. 421, ц. 4 крб. 25 коп.

Мощенко, К. Академик Микола Біляшевський, як музейний робітник. „Український музей“, в. I, (відбиток).

Наукові Записки Харківської Науково-дослідчої катедри мовознавства. ДВУ. Стор. 432.

Науковий Збірник Харківської наук.-досл. кат. істор. укр. культури. № 5. ДВУ. Стор. 250.

Науковий Збірник Харківської наук.-досл. катедри історії української культури. Ч. VII. ДВУ. Стор. 178.

Юбілейний Збірник на пошану академіка Д. І. Багалія. Укр. Акад. Наук. Стор. 1400, ц. 15 крб.

Гадзинський, В. Фрагменти стихії. Статті та рецензії. 1924 — 1926. ДВУ. Стор. 174, ц. 1 крб. 60 коп.

Грушевський, М. Історія української літератури. Т. V. Культурні і літературні течії на Україні в XV—XVI вв. (1580—1610 pp.). 2 половина. ДВУ. Стор. 313, ц. 4 крб.

Коряк, В. Нарис історії української літератури Література передбуржуазна. Вид. друге, змінене. ДВУ. Стор. 426, ц. 2 крб. 75 коп.

Момот, І. Літературний комсомол. Статті. „Пролетарій“. Стор. 94, ц. 45 коп.

Пантелеймон Куліш. Збірник праць Комісії для видавання пам'яток повітряного письменства. Укр. Акад. Наук. Стор. 200, ц. 2 крб. 50 коп.

Слабченко, Т. З листування М. Л. Кропивницького. ДВУ. Стор. 90, ц. 1 крб.

Століття „Малороссийских песен“. М. О. Максимовича. Укр. Акад. Наук. Стор. 30, ц. 20 коп.

Хвиля, А. Ясною дорогою. (Рік на літературному фронті). ДВУ. Стор. 246, ц. 70 коп.

Дубровський, В. Чергові завдання сучасного музейного будівництва на Україні. Укрнаука. (Відбиток з „Укр. Музею“).

Ернст, Ф. Портретист Гольбайн. Коротка біографія й критичний огляд. Укрнаука. Стор. 26.

Ляскоронський, В. Проф. Римські монети, які знайдено на території м. Київ. „Україн. музей“ (відбиток).

Ніколаєв, О. Сергій Васильківський. Життя й творчість. Харків. Музей Слобід. України. Стор. 37.

Бібліотечний Збірник ч. 3. Бібліографія на Україні. Укр. Акад. Наук. Стор. 126, ц. 1 крб. 20 коп.

Козаченко, А. Книжкова продукція УСРР 1923—26.

Попов, П. Матеріали до словника українських граверів. Укр. Науков. Інст. Книг-ва. Стор. 34.

Праці „Одеської центральної наукової бібліотеки. Одеська центр. наук. бібліотека. Стор. 212.

Тюнеєва, О. Музей книги Одеської державної публічної бібліотеки. Укр. Наук. Інст. Книг-ва. Стор. 18.

Фаас, І. Інкунабули центральної наукової бібліотеки м. Одеси. Одеса. Центр. Наук. Бібліотека. Стор. 26.

КРАСНЕ ПИСЬМЕНСТВО

Аніщенко, К. Баланс. Збірка оповідань. ДВУ. Стор. 186, ц. 90 коп.

Білецький, О. Нова проза. Збірник прози з творів сучасних письменників. ДВУ. Стор. 228, ц. 1 крб. 35 коп.

Борзяк, Д. Під дощ. Збірка оповідань. „Маса“. Стор. 184, ц. 1 крб. 10 коп.

Брасюк, Г. В потоках. Збірка оповідань. „Маса“. Стор. 215, ц. 1 крб. 25 коп.

Васильченко, С. Вибрані твори. З передмовою і примітками В. Міщані-пової. ДВУ. Стор. 228, ц. 1 крб. 60 коп.

Васильченко, С. Вибрані твори. „Час“. Стор. 228, ц. 1 крб. 10 коп.

Вергарн, Є. Поєми. Переклад М. Терешенка. ДВУ. Стор. 124, ц. 1 крб.

Винниченко, В. Твори. Т. IV. Оповідання. „Рух“. Стор. 206, ц. 90 коп.

Винниченко, В. Твори. Т. V. Оповідання. „Рух“. Стор. 240, ц. 90 коп.

Винниченко, В. Твори. Т. XVII. Рівновага. Роман. „Рух“. Стор. 286, ц. 1 крб. 20 коп.

Винниченко, В. Твори. Т. XXIII. Соняшна машина. Ч. I. „Рух“. Стор. 314, ц. 1 крб. 80 коп.

Винниченко, В. Твори. Т. XXIV. Соняшна машина. Ч. II. „Рух“. Стор. 236, ц. 2 крб. 10 коп.

Вишня, О. Вишневі усмішки театральні. ДВУ. Стор. 62, ц. 30 коп.

Вільховий, П. Зубата баба. Збірник оповідань „Плужанин“. Стор. 46, ц. 25 коп.

Влизько, Ол. Поезії. Всеукраїнська пролет. письменників. Стор. 50, ц. 45 коп.

Грінченко, П. Твори. Т. VII. Драм. твори — Нахмарило, Степовий гість. Ясні зорі. „Рух“. Стор. 216, ц. 80 коп.

Деленго, М. Вибрані поезії. 1918—1926. Всеукр. Спілка прол. письмен. Стор. 46, ц. 50 коп.

Дорожній, І. Туган-Барановський, М. Молодняк. Поезії. Автор видання. Харків. Стор. 30, ц. 30 коп.

Досвітній, Ол. Хто. Соціальний роман. „Книгоспілка“. Стор. 192, ц. 1 крб. 60 коп.

Жовтень у клубі. Збірка матеріалів. ДВУ. Стор. 234, ц. 2 крб. 40 коп.

Загул, Д. Мотиви. Збірка поезій IV. ДВУ. Стор. 182, ц. 1 крб. 50 коп.

- Західня Україна. Ілюстр. літ.-мист. та громад.-політ. зшиток. Альманах І-й. „Західня Україна“. Стор. 64, ц. 70 коп.
- Кириленко І. Курси. Повість. ДВУ. Стор. 124, ц. 50 коп.
- Кириленко І. Такти. Поезії. „Плужанин“. Стор. 32, ц. 35 коп.
- Кобилянська, О. Твори. Т. III Царівна. Повість. „Рух“. Стор. 404, ц. 2 крб.
- Кобилянська О. Твори. Т. IX. За ситуаціями. Повість. „Рух“. Стор. 198, ц. 1 крб. 10 коп.
- Кониський, О. Млин. Оповідання. „Україн. Робітник“. Стор. 32, ц. 5 коп.
- Косаченко, Г. Залізна кров. Збірка оповідань. Всеукр спілка пролет. письмен. Стор. 36, ц. 45 коп.
- Коцюбинський, М. Твори. Т. II. Оповідання ДВУ. Стор. 294, ц. 95 коп.
- Коцюбинський, М. Тіні забутих предків. Повість. Вступна стаття Ф. Якубського „Сяйво“. Стор. 90, ц. 50 коп.
- Кузьміч, В. Італійка з Мадженто. Повість. „Пролетарий“. Стор. 96, ц. 65 коп.
- Кузьміч, В. Наган. Збірка оповідань. ДВУ. Стор. 96, ц. 45 коп.
- Лебединський, М. Розвага. Книга української поезії. „Сяйво“. Стор. 380, ц. 1 крб. 30 коп.
- Леман, Т. Чорне авто. Роман, „Україн. Робітник“. Стор. 224; ц. 1 крб. 15 коп.
- Лондон, Джек. Твори. Т. V. Місячна долина „Сяйво“. Стор. 610, ц. 2 крб. 80 коп.
- Лондон, Джек. Твори. Т. VI. Дочка снігів. „Сяйво“. Стор. 332, ц. 1 крб. 60 коп.
- Лондон, Джек. Твори. Т. VII. „Сяйво“. Стор. 334, ц. 1 крб. 50 коп.
- Лондон, Джек. Твори. Т. VIII. Острівні оповідання. „Сяйво“. Стор. 338, ц. 1 крб. 50 коп.
- Лондон, Джек. Твори. Т. IX. Маленька господиня великого будинку. „Сяйво“. Стор. 360, ц. 1 крб. 50 коп.
- Лондон, Джек. Буйний день. „Сяйво“. Стор. 376, ц. 1 крб. 65 коп.
- Лондон, Джек. Пошитий у дурні. Збірка оповідань. „Сяйво“. Стор. 142, ц. 80 коп.
- Лондон, Джек. Серця трьох. З англ. переклав М. Іванов. ДВУ. Стор. 416, ц. 2 крб. 80 коп.
- Масенко, Т. Степова мідь. Поезія ДВУ. Стор. 38, ц. 44 коп.
- Микитенко І. Вогні. Поема. ДВУ. Стор. 54, ц. 1 крб.
- Де-Мопасан, Гі. Твори. Т. I. Життя. Роман, Переклад Б. Козловського. „Книгоспілка“. Стор. 224, ц. 2 крб.
- Підмогильний, В. Проблема хліба. Збірка оповідань. „Книгоспілка“. Стор. 218, ц. 1 крб. 25 коп.
- Піонтек, Л. Тихим дисонансом. Поезії. ДВУ. Стор. 22, ц. 30 коп.
- Пилипенко, С. Байки. „Україн. Робітник“. Стор. 70 ц. 35.
- Поліщук, В. Геніяльні кристали. Поезії. „Маса“. Стор. 70, ц. 90 коп.
- Поліщук, В. Козуб Ягід. Оповідання, афоризми, бризки мислі й творчости, стежки думок, і алегорій. ДВУ. Стор. 164, ц. 1 крб.
- Поліщук, В. Металевий тембр. Поезії індустріальної доби. Харків. Видання авторове. Стор. 60, ц. 35 коп.
- Свидницький, А. Люборацькі. Сімейна хроніка. „Книгоспілка“. Стор. 286, ц. 1 крб. 20 коп.
- Сенченко, І. Скарб. Оповідання. ДВУ. Стор. 56, ц. 25 коп.
- Смолич, Ю. Неділі й понеділки. Оповідання. Збірка. ДВУ. Стор. 132, ц. 70 коп.
- Старицький, М. Кармалюк. Роман. „Сяйво“. Стор. 456, ц. 2 крб. 20 коп.
- Степаненко, І. Українські байкарі XIX століття. Збірка байок. „Час“. Стор. 160, ц. 75 коп.
- Українка, Л. Твори. Т. I. Лірика. За загальн. ред. Б. Якубського. „Книгоспілка“. Стор. 244, ц. 1 крб. 70 коп.
- Українка, Л. Твори. Т. II. Лірика. „Книгоспілка“. Стор. 236, ц. 1 крб. 70 коп.
- Українка, Леся. Твори. Т. III. Поєми. „Книгоспілка“. Стор. 258, ц. 1 крб. 70 коп.
- Українка, Л. Твори. Т. IV. Переклади. „Книгоспілка“. Стор. 228, ц. 1 крб. 70 коп.
- Федькович, О. Люба згуба. Збірка оповідань. „Сяйво“. Стор. 120, ц. 50 коп.
- Франко, І. Твори. Т. VIII. Оповідання. „Рух“. Стор. 324, ц. 1 крб. 20 коп.
- Франко, І. Твори. Т. XVII. Великий шум. Повість. „Рух“. Стор. 168, ц. 75 коп.
- Шевченко, Т. Кобзар. Вступна стаття В. Коряка. „Книгоспілка“. Стор. 270, ц. 70 коп.
- Шевченко, Т. Кобзар. „Час“. Стор. 670, ц. 1 крб. 50 коп.

1-50
p